

Mütareke Döneminde İsmail Suphi (Soysallıoğlu) Yönetimindeki Söz Gazetesi

Söz Newspaper Under the Management of Ismail Suphi (Soysallıoğlu) during the Armistice Period

İrmak Karabulut*^{ORCID}

* Dr. Öğretim Görevlisi, Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi, Alanya/Antalya, Türkiye.
ORCID No: 0000-0003-1853-8776

Sorumlu yazar/Corresponding author:
İrmak Karabulut
Alanya Alaaddin Keykubat
Üniversitesi, Alanya/Antalya, Türkiye.
E-posta/E-mail:
irmak.karabulut@alanya.edu.tr

Başvuru/Submitted: 27.07.2022
Revizyon Talebi/Revision Requested:
02.08.2022
Son Revizyon/Last Revision Received:
15.08.2022
Kabul/Accepted: 20.10.2022
Yayımlanma/publication: 25.10.2022

Atıf/Citation:

Karabulut, İrmak, "Mütareke Döneminde İsmail Suphi (Soysallıoğlu) Yönetimindeki Söz Gazetesi", *Tarih in Peşinde Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S. 28, (2022), 167-199

ÖZ

Söz gazetesi 1918-1919 yılları arasında, ülkenin en buhranlı zamanlarının yaşandığı, Mondros Mütarekesinin yürürlüğe girdiği, hükümet değişikliklerinin olduğu, çeşitli parti ve cemiyetlerin ortaya çıktığı aynı zamanda basında farklı seslerin yükseldiği bir dönemde yayınlanmıştır. Deneyimli isimleri kadrosunda toplayan Söz, Mütareke Döneminde faaliyet gösteren kimi cemiyet ve fırkalara daha yakın bir çizgi izlemiş, Sulh ve Selamet-i Osmaniye Fırkasının yarı resmi yayın organı olarak anılmıştır. Mütarekenin ardından ülkenin paylaşım planlarının yapıldığı dönemde Türklerin haklı davalarını duyurma adına sütunlarını açan gazetede dikkate değer yazılar yayınlanmıştır. Bu çalışmada Söz gazetesi, teknik özelliklerinin yanı sıra dönemin önemli olaylarının gazetede yansımaları, yazarlarının bu olaylar karşısındaki tutumu bakımından ele alınacaktır.

Anahtar sözcükler: Söz, Selamet-i Osmaniye Fırkası, Sulh ve Selamet-i Osmaniye Fırkası, İsmail Suphi (Soysallıoğlu), Mondros Mütarekesi.

ABSTRACT

Söz newspaper was published between 1918-1919, when the country was experiencing the most depressed times, the Armistice of Mudros came into force, there were governmental changes, various parties and societies emerged, and different voices were raised in the press. Söz, which gathered experienced names in its staff, followed a closer line to some societies and parties being active during the Armistice Period and it was considered as the semiofficial media organ of Ottoman Peace and Salvation Party. In the period when the country's sharing plans were made after the armistice, remarkable articles were published in the newspaper, which opened its columns in order to announce the deserving cause of the Turks. In this study, Söz newspaper will be discussed in terms of the reflections of the important events of the period in the newspaper and the attitude of its writers towards these events as well as its technical features.

Keywords: Söz, Ottoman Salvation Party, Ottoman Peace and Salvation Party, İsmail Suphi (Soysallıoğlu), Armistice of Mudros.

Giriş

Birinci Dünya Savaşı ardından 30 Ekim 1918'de imzalanan Mondros Mütarekesi ile Osmanlı Devleti fiilen çökmüş, Anadolu idareden eğitime, ekonomiden toplumsal hayata her bakımdan genel bir karışıklık içerisine sürüklenmiştir.¹ Adını Mondros bırakışma belgesinden alan bu dönemde Birinci Dünya Savaşının galibi devletler, savaşın mağlupları arasında yer alan Osmanlı Devleti'ni parçalayarak kendi koruyuculukları altında yeni devletler ve yeni tür sömürgeler kurma girişimine başlamışlardır. Mondros Mütarekesinin 7.maddesi de işgallere zemin hazırlamıştır.²

Ülkenin içerisine düştüğü karmaşa basını da etkilemiş, Mütarekenin imzalanması ardından sansürün de kaldırılması ile İstanbul ve Anadolu'da savaş sonrası sürece ilişkin çok farklı sesler duyulmaya başlamıştır. İstanbul basını adeta birbirine düşmüştür.³ Hürriyet ve İtilaf Fırkasının basındaki temsilcileri ile İttihat ve Terakki basını arasında daha önce de var olan çatışma yeniden alevlenmiş, toplumun içerisinde bulunduğu olumsuz siyasi ve sosyal ortama ülkenin işgalinin eklenmesi basın organlarındaki çatışmayı daha da arttırmıştır.⁴

Öte yandan savaşın getirdiği kısıtlamalar kısmen kalkınca yeni gazeteler yayın hayatına başlamıştır;⁵ ancak basındaki bu özgürlük ortamı uzun sürmemiştir. Osmanlı Hükümeti'nin 1 Aralık 1918'de yeniden uygulamaya koyduğu sansüre 20 Ocak 1919'da müttefiklerin ek olarak koyduğu sansür de ilave edilmiş ve takip eden yeni düzenlemelerle sansür gittikçe ağırlaşmıştır.⁶

Paylaşım planlarının gölgesindeki Osmanlı'da, İstanbul basınında başlıca ele alınan konular, savaşın topluma etkileri, yolsuzluk, sansür, İslam ve Türklük üzerine tartışmalar, İttihatçıların lehinde veya aleyhinde görüşler, azınlık basını ile kalem kavgaları, yeni dünya dengesinde yer alma çabaları, ABD-İngiltere ve Fransa'dan medet umma arayışları, merkezîyetçilik, ademi-i merkezîyetçilik tartışmaları, Amerikan mandacılığı, merkezde Padişah-Halife'nin olduğu çözüm önerileri olarak sıralanabilir.⁷ İstanbul basını için İzmir'in işgali tarihsel bir dönüm noktası olurken bu dönemden itibaren kendilerine bir rota çizdikleri görülmüştür.⁸

Savaşın sona ermesi ardından sansürün yumuşatılması sürecinde, 1918 kasımında yayına başlayan *Söz* gazetesi ulusal hareketin başlaması adına dönüm noktası olan Mayıs ayında artık yayın hayatında yoktu. Bir gazete için çok da uzun olmayan bir süre boyunca, beş ay kadar, hayatta kalmış ve 154 sayı yayınlanmış olan gazete Mütareke basını içerisinde etkili bir ses olmayı başarmıştır.

¹ Bayram Bayrakdar, "Toplum Tarihi Açısından Kütüphanelere Ulaşmamış Bir Kaynak: Mütarekede *Ses* Gazetesi", *Tarih ve Toplum*, C 16/ S. 93, (1991), s. 52.

² Tarık Zafer Tunaya, *Türkiye'de Siyasal Partiler Mütareke Dönemi*, C II, Hürriyet Vakfı Yayınları, İstanbul 1986, s. 3-6.

³ Bülent Varlık, "Mütareke ve Millî Mücadele Basını", *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, C 5, İletişim Yayınları, İstanbul 1985, s. 1200-1201.

⁴ Mustafa Özbey, Hülya Baykal, Tan Baykal, *Basın Yönetiminde Sansür Mütareke Dönemi Basını*, Minel Yayın, Ankara 2016, s. 30.

⁵ Özbey vd., *age.*, s. 23. Yapılan çalışmada Mütareke Döneminde, 1918-1922 yılları arasında, 764 süreli yayının varlığı tespit edilmiştir. Bunların içerisinde 539'u Türkçe süreli yayındır ve 269'u İstanbul'da yayınlanmıştır. İstanbul'da yayınlanan Türkçe süreli yayınlar arasında 95'i gazetedir. Bu gazetelerden 21'i ise 1918 yılında yayına başlamıştır. Bkz. Uygur Kocabaşoğlu ve Aysun Akan, *Mütareke ve Millî Mücadele Basını Direniş ile Teslimiyetin Sözcüleri ve "Mahşer" in 100 Atlısı*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2019, s. 5-7,13.

⁶ Kocabaşoğlu ve Akan, *age.*, s. 22,211.

⁷ Orhan Koloğlu, *Aydınlanımın Bunalım Yılı 1918 Zaferi Nihai'den Tam Teslimiyete*, Boyut Kitapları, İstanbul 2000; Kocabaşoğlu ve Akan, *age.*, s. 11-12.

⁸ Varlık, *agm.*, s. 1204.

Söz gazetesinin yayın bilgilerinin ve teknik özelliklerinin saptanmasının yanı sıra gazetesinin Mütareke Döneminde izlediği çizgiyi ortaya koymayı amaçladığımız çalışmamızın başlıca kaynağını gazetenin kendisi oluşturmaktadır. Gazeteye ilişkin bilgi elde edebilmek ve gelişmeleri takip edebilmek açısından Söz'ün etkileşim içerisinde olduğu diğer gazetelere de başvurulmuştur. Gazete baş yazarı Asaf Muammer'e⁹ ilişkin olarak, Gökmen Küçükali'nin *İttihat ve Terakki'ye Muhalefeti Yönüyle Âsaf Muammer* başlıklı yüksek lisans tezinde yazarın Söz gazetesindeki yazılarında yer alan İttihat ve Terakki'ye yönelik eleştirilerine ve tespitlerine de yer verilmiştir. Biz de çalışmamızda bu tezden faydalanmanın yanı sıra yazarın diğer meselelere ilişkin yazılarını da inceledik. İlâveten gazete yazarları arasında yer alan Türk tarihi ve siyaseti açısından önemli isimlerin biyografilerine ilişkin çalışmalardan ve Mütareke Dönemine, bu dönemin basınına ilişkin eserlerden yararlandık.

Muhafif çizgideki Söz gazetesinin dönemin diğer muhafif basını içerisindeki konumunu, toplumsal ve siyasi gelişmeler karşısındaki tutumunu, Mütareke ve uygulanması karşısında izlediği çizgiyi gazetede başyazılar ve yazılardan yola çıkarak tespit etmek mümkündür. Bu aşamada dönemin öne çıkan meseleleri belirli başlıklar altında ele alınmaya çalışılmıştır.

I. Yayın Bilgileri, Yayın Politikası ve İçeriği

Söz gazetesi Mütarekenin ilk günlerinde yayın hayatına başlamış ve etkili bir yayın organı olarak göze çarpmıştır. *Sabah* gazetesi de Söz gazetesi yayına başlamadan iki gün önce bu gazetenin önümüzdeki günlerde yayınlanacağını duyurduğu haberinde gazetenin *Ati* gazetesi müdürü, matbuat aleminde öteden beri tanınan İsmail Suphi Bey tarafından çıkartılacağını belirterek takdirlerini sunmuş, gazetenin en muktedir kalemlerin yardımını temin ettiğini belirtmiştir. İlâveten aldıkları bilgiye göre bu gazetenin yeni bir siyasi fırkanın yayın organı olduğunu da eklemiştir.¹⁰

Mütareke ortamı içerisinde 13 Teşrinisani 1334/ Kasım 1918 tarihinde yayın hayatına başlayan Söz gazetesi, 29 Nisan 1335/ 1919 tarihine kadar düzenli denilebilecek bir sıklıkta 154 sayı yayınlanmıştır.¹¹ Gazetenin yayını sadece beş kez aksamıştır.¹² Gazete 29 Nisan'da ulaşıldığımız son sayısını yayınlarken 12 Haziran tarihli *İkdam*, bir süredir kapanmış olan Söz'ün

⁹ Asaf Muammer (1878-1964). *Servet-i Fünûn, Mecmua-i Edebiye, Donanma, Haftalık Resimli İstanbul, Mehasin, İkdam, Bedahet, Mukavemet, Resimli Kitap, Gümrük Rehberi, Hareket, Söz, Alemdar, İstiklal, Tan* gibi pek çok gazete ve dergide yazıları yayınlanmıştır. II. Meşrutiyet'in ardından Ahrar Fırkasına yakın bir çizgide, İttihat Terakki karşısında yer alan Asaf Muammer, Babıali Baskınından sonra İstanbul'dan ayrılmıştır. 1913-1918 yılları arası yurt dışındadır. Yurda dönüşü ile basın yayın faaliyetlerine devam etmiş, Mütareke Döneminde Selamet-i Amme Heyeti, Sulh ve Selamet-i Osmaniye Fırkası ile Millî Ahrar Fırkasının kadrosunda yer almıştır. 1919 sonrası ise basında çoğunlukla takma isimlerle az sayıda yazısına rastlanmaktadır. Cumhuriyet Döneminde çalışmaları daha sınırlı kalmıştır. Siyasi ve edebi eserleri mevcuttur. Bkz. Gökmen Küçükali, *İttihat ve Terakki'ye Muhalefeti Yönüyle Âsaf Muammer*, Mardin Artuklu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mardin 2013, s. 6-9,13; Asaf Muammer, *İstanbul Balık Kütürü*, haz. Ruhi Güler, Küre Yayınları, İstanbul 2015, s.7-20.

¹⁰ "Söz Gazetesi", *Sabah*, 11 Teşrinisani 1334 [11 Kasım 1918], Nu: 10410, s. 2.

¹¹ Söz gazetesinin 1-153 sayılarını İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığından 154. sayısını ise Hakkı Tanık Us Koleksiyonundan inceledik. Söz gazetesinin bulunduğu kütüphanelere dair bilgi için bkz. Hasan Duman, *Osmanlı- Türk Süreli Yayınları ve Gazeteleri (1828-1928)*, C 2, Enformasyon ve Dokümantasyon Hizmetleri Vakfı, Ankara 2000, s. 761.

¹² 28 Ocak'taki ilk aranın sebebi elektriklerin kesilmesidir. Bkz. "Gazetemizin Âdem-i İntişarı", *Söz*, 29 Kanunusani 1335 [29 Ocak 1919], Nu: 77, s.1. 16-17 Şubat'taki iki günlük kesintinin sebebi ise makinadan kaynaklı bir sıkıntıdır. Bkz. "Muhterem Karilerimize", *Söz*, 18 Şubat 1335 [18 Şubat 1919], Nu: 95, s.1. 6 Mart tarihli aksamanın nedeni gazete provasının önceki akşam sansüre vaktinde götürülmesidir. Sansür edilemediğinden gazete çıkamamıştır. Bkz. "Gazetemiz Dün İntişar Edemedi", *Söz*, 7 Mart 1335 [7 Mart 1919], Nu: 111, s.1. 12 Nisan'dan itibaren gazete on günlük bir tatile girmiştir. *Söz*, 21 Nisan'da yeniden yayına başlamış ve ertesi gün "Şükranlarımız" başlığı ile meslektaşlarından ve vatandaşlardan yazılı ve sözlü olarak gelen alakaya teşekkür etmiştir. Bkz. "Şükranlarımız", *Söz*, 22 Nisan 1335 [22 Nisan 1919], Nu: 148, s.1. Gazetenin son tatili ise 25 Nisan tarihidir. Sansür tarafından çizilmiş telgrafın sehven

birkaç güne kadar yeniden yayına başlayacağını duyurduysa da¹³ yeni sayısına rastlanmamıştır.

Gazetenin tüm sayıları iki sayfa olarak yayınlanmıştır. Gazetenin 3. sayısında gördükleri rağbet dolayısıyla 1-2 güne kadar gazetenin dört sayfa olarak çıkartılacağı duyurulmuş;¹⁴ ancak gazete son sayısına değin iki sayfa olarak yayınlanmaya devam etmiştir. Bununla birlikte 6. sayıdan itibaren büyüyen gazetenin başlık kısmının sağında ve solunda ilan için yer ayrıldığı görülmüştür. Gazetenin başlık kısmında takvim bilgileri, gazete numarası, ücret, abonelik şartları, müdür-başyazar isimleri ve iletişim bilgileri yer almaktadır. 11 ile 146. sayılar arasında *Söz* başlığının altında “*Söz vâsıta-i râbita-i âlemiyândır*” yazmaktadır. 147. sayıda sadece bu ibare kaybolmamış aynı zamanda başmuharrir, sahibi gibi ilk sayfada yer alan bilgiler de kalkmıştır.¹⁵ Mesul müdürün ismi ise gazetenin sonunda yer almaktadır.

Gazete ücreti başlangıçta her yerde 40 paradır. Abonelik şartı ise taşra için senelik 340, altı aylık 180, üç aylık 100’dür. Yabancı ülkeler için senelik 410, altı aylık 220, üç aylık 120’dir. Mevcut koşullar karşısında kâğıt ve malzeme fiyatlarındaki artış gazeteleri kapanma noktasına getirmiştir. Bu durum Türkçe gazetelerin de zam yapmalarına neden olmuştur. 1 Şubat’tan itibaren *Söz* gazetesinin fiyatının 1 kuruştan 2 kuruşa çıkacağı duyurulmuştur.¹⁶ Sadece *Söz* gazetesi değil İstanbul’un 16 günlük gazetesi bu düzenlemeyi duyurmuşlardır.¹⁷ 1 Şubat tarihli 80. sayı ile abonelik şartları da değişmiştir. Yeni düzenleme ile gazetenin taşra için seneliği 680, altı aylığı 360, üç aylığı 200’dür. Yabancı ülkeler için seneliği 820, altı aylığı 440, üç aylığı 240’dür. 81. sayıda ise gazetenin abonelik şartlarında yeniden düzenleme yapılmıştır. Buna göre taşra için abonelik şartı senelik 680, altı aylık 350, üç aylık 200’dür. Yabancı ülkelerde senelik 800, altı aylık 420, üç aylık 240 olarak belirlenmiş ve bu ücret tablosu korunmuştur.

Gazetenin idarehanesi İstanbul’da Babıali karşısında Şems matbaasındadır. Telefonu İstanbul 520’dir. Gazetede ilanlar, reklamlar, kitap-mecmua reklamları yer alır.

Gazetenin ilk sayfasında yer aldığı üzere gazetenin müdürü İsmail Suphi’dir.¹⁸ 126. sayıdan itibaren müdür yerine sahibi ibaresi konulmuştur. Mesul müdür 120. sayıya kadar Şevket’tir. Bu sayıdan itibaren son sayıya kadar ise Ali Galip’tir. Gazetenin başyazarı ise Asaf Muammer’dir. Başyazarlar çoğunlukla Asaf Muammer tarafından yazılmıştır. Onun ardından

çıkartılmaması nedeni ile gazete 24 saatliğine tatil edilmiştir. Bkz. “Gazetemizin Tatili”, *Söz*, 26 Nisan 1335 [26 Nisan 1919], Nu: 151, s.1.

¹³ “Söz Refikimiz”, *İkdam*, 12 Haziran 1335 [12 Haziran 1919], Nu: 8025, s.2.

¹⁴ “Karilerimize”, “Gazetemizin Tevsii”, *Söz*, 15 Teşrinisani 1334 [15 Kasım 1918], Nu:3, s. 2.

¹⁵ Gazete serlevhası ve künyesi için bkz. Ek-1.

¹⁶ “Gazeteler 2 Kuruşa”, *Söz*, 30 Kanunusani 1335 [30 Ocak 1919], Nu:78, s. 1.

¹⁷ Kocabaşoğlu ve Akan, *age.*, s. 233.

¹⁸ İsmail Suphi Soysallıoğlu (1884-1967). *Servet-i Fünun* dergisi ile gazetecilik hayatına atıldı. Günlük *Servet-i Fünun*, *Şura-yı Ümmet*, *İkdam*, *Ramazan*, *İleri* gazetelerinde yazı işleri müdürlüğü, sorumlu müdürlük, yazarlık, başyazarlık gibi görevler üstlendi. Mütareke Döneminde Selamet-i Osmaniye Fırkası ve Ahrar Fırkasının kurucuları arasında yer aldı. İstanbul’un işgali ile Anadolu’ya geçen İsmail Suphi’nin *Hakimiyet-i Milliyet* ve *Anadolu’da Yeni Gün* gazetelerinde yazıları yer aldı. I. TBMM’de Burdur Mebusu olarak görev aldı. Teşkilat-ı Esasiye Kanunu’nun hazırlanmasına aktif olarak katıldı. Rusya’ya gönderilen heyetin içerisinde yer aldı. Ardından Türkistan’a gitti. I. TBMM’de bağımsızlar içerisinde yer aldı. İkinci dönem seçimlerine katılmayarak siyasetten uzaklaştı. Gazetecilik ve iktisadi faaliyetlerle meşgul oldu. Bkz. Kocabaşoğlu ve Akan, *age.*, s. 445-446; Fahri Çoker, *Türk Parlamento Tarihi Milli Mücadele ve TBMM I. Dönem 1919-1923*, C III, TBMM Vakfı Yayınları No:6, Ankara 1995, s. 206-208; İhsan Şerif Kaymaz, “İsmail Suphi Soysallıoğlu (1884-1967)”, *Atatürk Ansiklopedisi*, <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/ismail-suphi-soysallioглу-1884-1967/?pdf=3575>, (Erişim tarihi: 09.03.2022).

en fazla baş yazı İsmail Suphi'ye aittir. Ahmet Cevat'ın¹⁹ gazeteye yazdığı neredeyse tüm yazıları başyazı şeklinde yayınlanırken gazetede Müşfik Selami,²⁰ Ayın. Kazım, Doktor Selahattin, Haşim Nahid, Mehmet Zeki ve Cami Bey'in²¹ de başyazılarına rastlanır. Gazete başyazarı Asaf Muammer olmakla birlikte gazetede asıl olarak İsmail Suphi'nin ağırlığı vardır. Nitekim Asaf Muammer, sağlık sorunları ve yoğunluğu nedeniyle baş yazarlık görevini tam olarak yerine getiremediğini belirtirken, bu unvanın getirdiği işleri daha ziyade İsmail Suphi Bey'in ifa ettiğini açıklamıştır.²² *Söz* gazetesinde yazıları sıklıkla yayınlanan belirli bir gruptan söz etmek mümkündür. Gazetede yazıları yayınlanan ve gazeteye yakın isimlerden biri de Manavoğlu Nevres'tir.²³ Yine Dal. Dal. He. ve Muhtıracı imzası ile siyasi mizah yazılarının yer aldığı görülmektedir. Kimi zaman Ayın. Kazım imzası ile de mizah yazıları kaleme alınmaktadır. Harici haberlerde Mim. Elif. ve Elif. Elif., nadiren de Te. He. Re imzasına rastlanmaktadır.

¹⁹ Ahmet Cevat Emre (1876-1961). Kuleli İdadisi ve Harbiye'de öğrenim gördü. Sürgün olarak gönderildiği Trablusgarp'ta basın yayın hayatına giriş yapmıştır. II. Meşrutiyet'in ardından *Şura-yı Ümmet*, *Siper-i Saika*, *Siper-i Saika Hürriyet* gazetesinde çalışmaya başlamıştır. Muallim Mektebi ve Robert Kolej'de ders vermiştir. 1918'de Prof. Giesse'nin asistanı olarak Darülfünun'a girmiştir. Birinci Dünya Savaşı sonrasında *Akşam*, *Tasvir-i Efkar*'da yazılar yazmıştır. 1920'de Bakü'deki lisan komisyonun çalışmalarına katılmıştır. Bu dönemden sonra sol çevrelere yakınlığı artmıştır. Moskova'da öğretmenlik yapan Ahmet Emre, Enver Paşa'ya karşı Mustafa Kemal'i desteklemiştir. Türkiye'ye döndükten sonra *Akşam* ve *Vakit* gazetelerinde yazıları yer almıştır. 1928'de oluşturulan alfabe komisyonunda yer almış, Türk Dil Kurultayı'nda üyelik yapmıştır. Aynı yıl *Muhit* dergisini çıkartmıştır. 1935-1939 arası Çanakkale milletvekilliği yapmıştır. Bkz. Temuçin F. Ertan, "Ahmet Cevat Emre ve Kemalizm'de Öncü Bir Dergi: Muhit", *Kebikeç*, S. 5, (1997), s.17-23.

²⁰ Müşfik Selami İnegöllü (1891-1942), Bursa-İnegöl eşrafından Mehmet Efendi'nin torunu, Askeri Tıbbiye mezunu Selami Bey'in oğludur. Müşfik Selami Bey, Paris'te, Sorboun'e da siyasi ilimler eğitimi görmekte iken tanıştığı Mihri Müşfik Hanım ile evlenmiş ve 1923'e kadar evli kalmıştır. Hariciyeye giren Müşfik Bey katiplikten başlayıp yükselmiştir. Kurtuluş Savaşı Döneminde Dr. Nihat Reşat'ın Paris'te çıkarttığı gazetenin yazarlarından. Lozan görüşmelerine katılmış, Dışişlerinde Genel Müdürlük, Tahran'da müsteşarlık ve maslahatgüzarlık görevinde bulunmuştur. Dışişleri Hukuk Müşavirliği görevinde bulunmuştur. Bkz. Mahinur Tuna, *İlk Türk Kadın Ressam Mihri Rasim (Müşfik) Açba*, Asyayın, İstanbul 2007, s. 28-49; Taha Toros, *İlk Kadın Ressamlarımız*, Ak Yayınları Sanat Kitapları Serisi, İstanbul 1988, s.12-17.

²¹ Abdülkadir Cami Baykurt (1877-1949). Kuleli Askeri İdadisi ve Harbiye Mektebinde eğitim görmüş, II. Meşrutiyet'in ilanı ardından Birinci ve İkinci Osmanlı Mebusan Meclisi'nde Fizan mebusu olarak görev yapmıştır. 1910'da İttihat ve Terakki'den istifa ederek muhalefette yer almıştır. 1912'de kurulan Millî Meşrutiyet Fırkasında yer almıştır. Birinci Dünya Savaşı yıllarında İzmir Askeri Sansür Müfettişliği, Birinci Tevfik Paşa Hükümetinde Dahiliye Nezareti Müsteşarlığı yapmıştır. İzmir Müdafaa-i Hukuk-ı Osmaniye Cemiyetine katılmış ve katib-i umumi görevini sürdürmüştür. Millî Ahrar Fırkasının kurucuları arasında yer almıştır. Son Osmanlı Mebusan Meclisine Aydın mebusu olarak seçilmiştir. İstanbul'un işgali ardından TBMM'ye katılmış ve İçişleri Bakanlığı yapmıştır. Bakanlıktan istifası ardından Roma'da Ankara'nın siyasi temsilcisi olarak bulunmuştur. Cami Bey bu dönemde İslami sosyalizmi benimsemiştir. Roma'daki görevden alınması ve vekilliğinin düşmesi ardından 1923'te yurda dönmüş, siyasetten uzak kalmıştır. *İfham*, *Söz*, *Mihrab*, *Yeni Adana*, *La Turquie*, *Yeni Dünya*, *Görüşler*, *Dikmen*, *Tan* gibi gazete ve dergilerde yazıları yayınlanmıştır. Bkz. Erdal Yılmaz, "Câmi Bey (Baykurt) (1877-1949)", <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/cami-bey-baykurt-1877-1949/?pdf=3738> (Erişim tarihi: 12.03.2022); Muhammed Sarı, *Yakın Dönem Türk Siyasi Tarihi'nde Cami (Baykurt) Bey*, Çizgi Kitabevi, Konya 2015, s. 11-169; Erdal Yılmaz, *Dört Devirde Bir Muhallif Abdülkadir Câmi Baykurt (1877-1949)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2018, s. 11-61.

²² Asaf Muammer, "Hangi Cihete Teessüf Daha Doğrudur?", *Söz*, 11 Kanunusani 1335 [11 Ocak 1919], Nu: 60, s.1.

²³ Nevres Manavoğlu (-1928). Mühendishane-i Berri-i Hümayun ve Erkan-ı Harp Mektebini bitirdi. 1909'da Erkan-ı Harp Yüzbaşı olarak gözde subaylardandı. Çeşitli askeri görevlerin yanı sıra bir ara *Edirne* gazetesinin başyazarlığını da yaptı. İttihat ve Terakki muhalifidir. Mahmut Şevket Paşa suikastı ardından İstanbul'dan uzaklaştırıldı. Sinop'a sürüldü. Sürgünden kaçarak yurt dışına çıktı. Hürriyet ve İtilaf çevrelerine yakındı. Siyasete karıştığı gerekçesi ile kolağası iken emekliye sevk edildi. Sulh ve Selamet-i Osmaniye Fırkası ile bir müddet meşgul oldu. Nigehban Cemiyetinde adı geçmektedir. İstanbul'un işgali ardından Ankara'ya gitmiştir. Bursa Redd-i İlhak Cemiyetinin kurucuları arasındadır, burada gazete de çıkartmıştır. Rıza Nur, kendisinin casus olduğunu, Celal Bayar, Millî Mücadele aleyhinde olduğunu belirtmiştir. Halifeliğin kaldırılması ardından son halifenin maiyeti arasında yurt dışına çıkmıştır. 1928'de Lazkiye'de vefat etmiştir. Bkz. Ömer Hakan Özalp, "Siyaset Dehlizlerinde Kaybolmuş Bir Asker; Manavoğlu Nevres Bey" *Müteferrika Kitabiyyat Dergisi*, S. 18, (2000), s. 55-78.

Muhabir-i Mahsusumuzdan ibaresi ile İstanbul dışından haberler verilmektedir.²⁴ Söz gazetesinde yer alan makalelerdeki imzalar arasında imzaları sadece harflerden oluşanlara da rastlanmaktadır. Yazarların müstear isimler kullanılması da ihtimal dahilindedir.²⁵

Söz gazetesinin ilk sayısında imzasız olarak yer alan “İfade-i Meram” başlıklı makaleye göre gazete şahsi ya da ticari maksatla değil geçirilmekte olan buhranın azaltılması ve memleketin gerçek hislerinin medeni dünyaya ulaştırılması maksadıyla yayınlanmaktadır. Gazete, Osmanlı için en çok i’tilaf politikasını yararlı bularak bunun 10 yıldır her türlü zorlukla çarpışmış bir fikri heyetin ürünü olduğunu belirtmektedir. Söz dış siyasette ülke menfaatleri adına yardımda bulunursa i’tilaf diplomasisini, iç siyasette ise yeni umdeler dairesinde ilmi bir meslek takip edeceğini vurgulamaktadır. Söz kendisini, Müslüman, yolu herkese açık, sözü tok, Osmanlı menfaatine zarar veren kuvvetlerle boğuşmaktan korkmayan şeklinde tanımlanmaktadır.²⁶

Dönemin basınına yönelik sansür uygulamalarında en sık karşılaşılan durum gazete ve dergilerin basılmadan “Matbuat Müdürlüğüne” getirilerek sansür memurları tarafından incelenmesi ve uygun bulunmayan ifadelerin çizilmesi, yazının bir bölümünün veya tamamının çıkartılması yolu ile gazetenin ilgili kısmının boş beyaz bir sayfa olarak yayınlanmasıdır²⁷. Söz’de de başyazılar dahil pek çok yazı sansüre uğrarken gazetede sansür gittikçe belirginleşmiş, 148. sayıda ilk sayfanın 3’te 1’i sansürlenmiştir.

Günlük bir gazete olan Söz bir haber ve yorum gazetesidir. Gazete, dönemin gündemini meşgul eden Talat, Enver ve Cemal’in kaçışlarına büyük yer verir. *Tercüman*, *Akşam* gibi gazetelerden haberler alındığı görülür. Çoğunlukla “Matbuat-ı Mahalliyeden” başlığı altında Ermenice-Rumca basın sıkı takip edilir. Tehcir davaları, Dr. Reşid’in firarı, Almanya ile yapılması planlanan mütarekeye ilişkin bilgiler, sulh konferansına ilişkin haberler, asayiş olayları, iktisadi vaziyet, iaşe meselesi, İspanyol nezlesi, Divan-ı Harp yargılamaları, gayrimüslimlerin aşırılıkları gibi gündeme ilişkin haberlerin yanı sıra gazete, tekziplere ve gönderilen mektuplara yer verme konusunda cömerttir. Gazetede, 29 Aralık 1918 tarihinde Mustafa Kemal’in Teceddüt Fıkrasına dahil olduğu yönünde bir haber yayınlanması²⁸ üzerine ertesi gün “Fahri Yaver Hazret-i Şehriyari Sabık Yıldırım Grubu Kumandanı Mirliya: Mustafa Kemal” imzası ile Mustafa Kemal’in de bir tekzibi yayınlanmıştır.²⁹

Söz gazetesinin tekzip meselesinde sıklıkla karşı karşıya geldiği isim ise Rauf (Orbay) Bey’dir. Söz gazetesinin, Fransızca *Ekspres* gazetesinden alıntı yaparak Rauf Bey’in İngilizlerden destek alarak İttihat ve Terakki lehinde bir fırka kurmaya giriştiğini sütunlarına taşıması ile süreç başlamıştır. Habere ilişkin yorumunda Söz, Rauf Bey’in bu gibi işlerde rol oynama isteğine vakıf olduklarını belirtmesinin yanı sıra Rauf Bey’i “İttihat yarıdakısı” ve eski kabinenin en dikkat çeken simalarından biri olarak tanımlamıştır. Talat Paşa ve arkadaşlarının kaçtığını ama İttihatçıların en sinsilerinin ülkede olduğunu yazmıştır³⁰. İki gün sonra Rauf Bey bu haberi sert bir dille tekzip etmiş ve kendisine iftira atıldığını belirtip ispata davet etmiştir.

²⁴ Bkz. Hikmet, “Trabzon Mektubu”, Söz, 5 Kanunuevvel 1334 [5 Aralık 1918], Nu: 23, s.2; Hakkı Nezih, “Bursa Mektubu”, Söz, 29 Mart 1335 [29 Mart 1919], Nu: 133, s.1; 3 Nisan 1335 [3 Nisan 1919], Nu: 138, s.1.

²⁵ Muhabir ve okuyucu mektupları hariç bırakılmak üzere gazetede tespit edilen imzalı yazılar ve yayınlandıkları sayı için bkz. EK-2. Gazetede yer alan tefrikalar için bkz. EK-3.

²⁶ “İfade-i Meram”, Söz, 13 Teşrinisani 1334 [13 Kasım 1918], Nu:1, s.1.

²⁷ Özbey vd., *age.*, s. 152.

²⁸ “Teceddüt Fıkrasına Duhul”, Söz, 29 Kanunuevvel 1334 [29 Aralık 1918], Nu:47, s.1.

²⁹ “Söz Gazetesi Müdüriyetine”, Söz, 30 Kanunuevvel 1334 [30 Aralık 1918], Nu: 48, s. 2; Koloğlu, *age.*, s. 318-319; Mehmet Emin Elmacı, *Mustafa Kemal (Atatürk) ve Kamuoyunda Tanınması (1911-1918)*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2022, s. 259.

³⁰ “Hâlâ İttihat ve Terakki Faaliyeti”, Söz, 14 Kanunuevvel 1918 [14 Aralık 1918], Nu: 32, s. 1.

Söz ise haberin kendilerine ait olmadığını dolayısıyla tekzibin de kendilerine ait olamayacağını söyleyip işin içinden çıkmıştır³¹.

Söz gazetesi, bilgi yanlışlığı içeren yayınladığı bir haber akabinde davalık olmuştur. 7 Ocak tarihli Söz gazetesinde Balkan Savaşlarında denizlere Yunanlıların egemen olmasının Osmanlı'nın hezimetine neden olduğu hatırlatılmakta ve "Limni Muharebe-i Bahriyesinde" Yunan kumanda gemisi hareket edemez bir halde hasar almışken bu durumu gören donanma kumandanı Ramiz Bey'in, torpido kumandanı Rauf Bey'e hücum emrini verdiği halde Rauf Bey'in emri yerine getirmeyerek savaşın Osmanlı aleyhine dönmesine neden olduğu ve Yunan gemilerinin kaçmasına yol açtığı beyanıyla komodor Ramiz Bey tarafından Rauf Bey aleyhine Bahriye İnceleme Komisyonuna müracaat edildiği ve Rauf Bey'in cezalandırılması gerektiği yönünde bir haber yer almıştır.³² İki gün sonra ise Ramiz Bey'in ilgili haberden bilgisinin olmadığı yönündeki tekzibi Söz'de yayınlanmıştır. Söz açıklamasında bu haberin kendilerine bahriyeden bir isim tarafından verildiğini, bununla birlikte bir yazım yanlışlığı olduğunu, 'Ramiz Bey tarafından Bahriye İnceleme Komisyonuna başvurulacağı haber alındı' yerine 'müracaat edildi' şeklinde yazıldığını belirtmiştir. Bahriye Nezaretinden de kendilerine bir tekzip geldiğini belirtmekle yetinmiştir.³³ Bir sonraki gün Söz, Matbuat-ı Umumiye Müdüriyetinin bahriyeye ait haberlerin Bahriye Nezareti İstihbarat Şubesi tarafından soruşturulmadan yayınlanmaması yönündeki uyarısını yayınlamıştır.³⁴ Bu yanlışlığı düzeltmeye çalışan Asaf Muammer de Rauf Bey hakkındaki böyle bir hatadan dolayı gazete ve baş muharrirlik adına üzüntülerini belirtme gereği duymuştur. Asaf Muammer, üzüntüsünün sadece gazetede ki kısa yazıdan dolayı olduğunu, Balkan Savaşlarında Rauf Bey'in veya hükümetin eleştirilecek pek çok hataları olduğunu yazmayı da ihmal etmemiştir. Mecidiye ve Hamidiye ile ilgili tenkitlerini dile getirmiş, Bahriye Nezaretinin de doğrudan ilgisi olmadığı halde gazeteyi "yalan" ve "iftira" kaydı ile tekzip ettiğini yazmıştır. Asaf Muammer, Bahriye Nezaretine mensup olan yüksek rütbeli bir ismin gazeteye bu haberi verdiğini, hatanın ise Bahriye Tetkik Komisyonuna baş vurulacağı "istihbar edilmiştir" denilecek yerde "müracaat vaki olmuştur" şeklinde yazılması olduğunu yinelemiştir.³⁵

Yeni Gün gazetesi ise Bozcada deniz savaşına ilişkin resmi tekzibi "Söz'ün Kizb ve İftirası" başlığı ile yayınlamıştır. Bahriye Nezaretinin bu haberin hak ve hakikatten uzak, yalan ve iftiradan oluştuğunu belirttiğine yer vermiştir.³⁶ Söz bu durumu kızgınlıkla karşılamış ve "mal bulmuş mağribi gibi" davranılmasını eleştirmiştir.³⁷

Gazetelerde Rauf Bey aleyhine yazılanların artması üzerine Zaman gazetesi de Rauf Bey ile mülakat yapmıştır; nitekim Söz gazetesindeki haber tekzip edilmekle birlikte konu basında tartışmaya neden olmuştur. Rauf Bey Söz gazetesinde daha önce de aleyhinde yazılar yer aldığını belirterek bu sefer de Balkan Savaşının ve Rumeli'nin kaybının kendi üzerine atıldığını; fakat bu kez Bahriye Nezaretince tekzip edildiğini belirtmiştir.³⁸ Bu mülakatı eleştiren Söz, Rauf Bey'in söylediklerini tekzibe değmeyecek derecede esassız bulmuştur.³⁹

³¹ "Söz Gazetesi Müdüriyetine", Söz, 16 Kanunuevvel 1918 [16 Aralık 1918], Nu: 34, s. 1; Koloğlu, *age.*, s. 114.

³² "Limni Muharebesini Gaib Eden Rauf Bey Aleyhinde Bir Müracaat", Söz, 7 Kanunusani 1335 [7 Ocak 1919], Nu: 56, s.1.

³³ "Bozcaada Muharebe-i Bahriyesi Hakkında", Söz, 9 Kanunusani 1335 [9 Ocak 1919], Nu: 58, s.2.

³⁴ "Umur-ı Bahriyeye Ait Makalat", Söz, 10 Kanunusani 1335 [10 Ocak 1919], Nu: 59, s. 2.

³⁵ Asaf Muammer, "Hangi Cihete Teessüf Daha Doğrudur?", Söz, 11 Kanunusani 1335 [11 Ocak 1919], Nu: 60, s.1.

³⁶ "Söz'ün Kizb ve İftirası", *Yenigün*, 9 Kanunusani 1335 [9 Ocak 1919], Nu: 127, s. 2.

³⁷ "Yeni Gün Gazetesine", Söz, 11 Kanunusani 1335 [11 Ocak 1919], Nu: 60, s.1.

³⁸ "Rauf Beyle Mülakat", *Zaman*, 11 Kanunusani 1335 [11 Ocak 1919], Nu: 277, s. 1.

³⁹ "Rauf Bey'in İfadatı", Söz, 12 Kanunusani 1335 [12 Ocak 1919], Nu: 61, s.2.

Bahriye Nezaretinin haberin yanlış olduğunu belirten tekzibinin mealen, Ramiz Bey'in tekzibinin ise aynen gazetede yer alması ardından Bahriye Nezareti, *Söz*'ün bu mektubu aynen yayınlamamasını Matbuat Kanununa aykırı bularak İstanbul 2. Ceza Mahkemesinde *Söz* aleyhine dava açacak ve mahkeme 4 Mart tarihinde görülecekti. Davaya katılan İsmail Suphi, gönderilen tekziplerden birini aynen diğerini mealen yayınladıklarını ve ertesi gün yayınladıkları baş makale ile yanlış bilgiyi kendilerine veren bahriyedeki kişiye teessüflerini sunduklarını belirtmiştir. Hâkim heyeti her ne kadar tekzip aynen yayınlanmadı ise de bu mesele hakkındaki neşriyatın içeriğinin fiilen tekzip mahiyetinde olduğunu belirterek müdür İsmail Suphi ve mesul müdür Şevket Bey'in beraatına karar vermiştir.⁴⁰

Muhalef çizgideki *Söz* gazetesinde İttihat ve Terakki eleştirisi ön plana çıkmaktadır. Öyle görünüyor ki Asaf Muammer'in yazılarında bu durum daha da belirgindir. İttihatçıların keyfi uygulamaları, Balkan Savaşlarında izledikleri politika, Birinci Dünya Savaşına giriş, Savaş içerisindeki suiistimaller, harp vurgunculuğu meselesi yazarın eleştirdiği konular içerisinde yer almaktadır.⁴¹ 21. sayıda "Tanin ve Tasvir-i Efkâr Koleksiyonları Aranıyor" başlığı ile *Söz*'de bir köşe göze çarpmaktadır. Burada, *Tanin* ve *Tasvir-i Efkâr* gazetelerine ait koleksiyonları olup da satmak isteyenlerin gazete idarehanesine başvurmaları istenilir.⁴² Bu şekilde ard arda yapılan çağrılar ardından 34. sayıda "Eski Hesapların Defteri", "Halka Neler Söylüyorlardı?" başlığı ile yeni bir sütun açılır. İttihatçı basından örnekler verilip inceleneceği duyurulur. Başyazı şeklindeki ilk dizi tamamen sansüre uğrar.⁴³ İlerleyen günlerde *Sabah*, *Tanin*, *Tasvir-i Efkâr* vb.'den yazılar yayınlanır, Babıali Hadisesi, harp propagandası gibi konuları nasıl ele aldıkları incelenir.

27. sayı itibariyle yeni bir sütun başlayacağı duyurulur: "Kabinenin Yerinde Olsam...". "Karilerimize", "Kabinenin Neler Yaptığını İstiyorsunuz?, Tabir-i Aherle Kabinenin Yerinde Olsanız Neler Yapardınız?" başlığı ile gazete sözü okuyucularına bırakır. Söz konusu soruyu yöneltme nedeni olarak özellikle İttihatçılar tarafından kabinenin bir şey yapmamakla suçlanmasını gösterir. Bu durumun hükümeti zayıf gösterebileceğinden endişelidir. Bu nedenle kendilerine gelecek imzalı ve imzasız yazıları kabule başlayacaklarına, bu yönde sütun ayıracaklarına yer verir.⁴⁴ 29. sayıdan itibaren gelen mektuplar neşre başlanılır. Kimi zaman bu sütun tamamen sansürlenir.

Söz gazetesinin çizgisini ortaya koymak adına önemli bir nokta da kadınların toplumdaki eğitim hayatındaki yerine ilişkin takındığı tutumdur. *Söz*'ün ve kadrosunun ilerici bir bakış açısı ile konuyu ele aldığı gözlemlenmektedir. Nisan 1919 itibariyle İnas Darülfünununun, Darülfünuna ilhakı ve Darülfünunda ayrı saatlerde de olsa kız ve erkek öğrencilerin aynı dersleri görmeye başlamaları⁴⁵ ile karma eğitim ve Darülfünunda kadınların yeri meseleleri *Söz*'de de ele alınmıştır. İsmail Suphi, karma eğitimi desteklemiş, Avrupa tarzında gelişme gösteril-

⁴⁰ "Aleyhimizdeki Dava", "Beraatımıza Hükmedildi", *Söz*, 5 Mart 1335 [5 Mart 1919], Nu: 110, s.1.

⁴¹ Gökmen Küçükali, Asaf Muammer'in İttihat ve Terakki'ye muhalif yönlerini ele aldığı çalışmasında *Söz* gazetesindeki yazılarından da yararlanmıştır. Tekrara düşülmemek adına çalışmamızda aynı konu işlenmemiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Küçükali, *a.g.t.*

⁴² "Tanin ve Tasvir-i Efkâr Koleksiyonları Aranıyor", *Söz*, 3 Kanunuevvel 1334 [3 Aralık 1918] Nu: 21, s.2.

⁴³ "Eski Hesapların Defteri", "Halka Neler Söylüyorlardı?", *Söz*, 16 Kanunuevvel 1334 [16 Aralık 1918], Nu: 34, s.1; Koloğlu, *age.*, s. 114.

⁴⁴ "Kabinenin Neler Yaptığını İstiyorsunuz?, Tabir-i Aherle Kabinenin Yerinde Olsanız Neler Yapardınız?", 9 Kanunuevvel 1334 [9 Aralık 1918], *Söz*, Nu: 27, s.1.

⁴⁵ Zafer Toprak, *Türkiye'de Kadın Özgürlüğü ve Feminizm (1908-1935)*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2015, s. 216; Tayyib Gökbilgin, *Milli Mücadele Başlarken Mondros Mütarekesi'nden Büyük Millet Meclisi'nin Açılmasına*, Kronik Kitap, İstanbul 2020, s. 72.

mezse beka bulunamayacağını, gelişmeye bireyden, aileden, kadından başlanması gerektiğini belirtmiştir.⁴⁶ Şeyhülislam Mustafa Sabri Efendi'nin konunun şeriatın icabına ve çoğunluğun arzusuna göre halledilmesi gerektiğini belirtmesi karşısında ise Asaf Muammer, çoğunluğun arzusundan ziyade zamanın icap ve gelişmelerinin gözetilmesinin gereğine dikkat çekmiş, çoğunluğun dediğine göre hareket edilmesi durumunda bugün görülen medeniyetten yararlanılamayacağını belirtmiştir. Medrese saltanatına da karşı olduklarını ve ilerlemeden yana olduklarını vurgulamıştır.⁴⁷ Kadının konumuna ilişkin zamanla meydana gelen değişime dikkat çeken Cami Bey odalıklar ve cariyeler ile dolu geniş ailelerin ortadan kalkmasına şahit olduğunu, aile yapısının değiştiğini, tek eşliliğin yaygınlaştığını, kadının erkeğin ortağı olduğunu belirtmiştir. Savaş döneminde kadınların geçim kapısı bulmak adına çalışma hayatında daha da aktifleştiklerini vurgulamıştır. Mevcut dönemde ise savaş bitmiştir ama eski hal geri gelmemiştir. Cami Bey kadının tekrardan hareme döneceğine inanmamaktadır. Kadın artık yalnız kaldığı zaman kendisini geçindirmeye, ailesinin, eşinin yükünü hafifletmeye hazır, yaşamın güçlükleri ile yüz yüze gelmeye mecburdur. Bu aşamada kadınların duruma hazırlanması, donatılması elzemdir.⁴⁸

II. Hükümetler Karşındaki Tutumu

Sık sık hükümet değişikliklerinin yaşandığı bu kısa dönemde hükümetler, icraatları ve güncel siyasete ilişkin gazetede en fazla yazı yazan İsmail Suphi'dir. Gazete müdürünün görüşleri Söz'ün siyasi konumunu anlamamız bakımından önem arz etmektedir. İsmail Suphi, kamuoyunun ve muhaliflerin gözünde İttihat ve Terakki Hükümeti gibi görülen Mütareke Döneminin mevcut ilk kabinesi olan Mondros'u imzalayan İzzet Paşa kabinesini⁴⁹ türdeş bir yapıya sahip olmaması, içerisinde İttihatçıları barındırması, af ilanını savsaklaması, içeride itimadı sağlayamaması ve İttihat kodamanlarını kaçırmaması nedeni ile eleştirmektedir.⁵⁰ Asaf Muammer ise İzzet Paşa kabinesini özellikle İttihat ve Terakki'yi cezalandırmak konusunda tembellik yapmakla suçlamaktadır.⁵¹

11 Kasım 1918'de kurulan İttihat ve Terakki emaresi taşımayan, "ihtiyarlar kabinesi"⁵² görünümündeki Tevfik Paşa kabinesine karşı ise İsmail Suphi, başta daha ılımlıdır, ona karşı yapılan hücumları, meclisteki aleyhte tutumları eleştirmektedir.⁵³ Sadece İsmail Suphi değil elbet, Müşfik Selami de Tevfik Paşa'yı basında yapılan eleştirilere karşı savunmaktadır. Onun önceki dönemdeki bağımsız ve temkinli tutumunu takdir etmektedir.⁵⁴ Yine eleştiride bulunanların iktidardan gitmelerinin güçlerine gittiğini belirtmektedir.⁵⁵ İsmail Suphi'de de İttihat ve Terakki eleştirisi egemendir. İttihatçılığın ile bilinenlerin hükümeti eleştirmelerine karşı çıkmaktadır.⁵⁶

⁴⁶ Soysallıoğlu İsmail Suphi, "Darülfünunda Muhtelit Tedrisat ve Buna Aleyhtar Zihniyet-i Kadime", Söz, 10 Nisan 1335 [10 Nisan 1919], Nu: 145, s. 1.

⁴⁷ Asaf Muammer, "Kadınlar Meselesi ve Medrese Saltanatı", Söz, 9 Nisan 1335 [9 Nisan 1919], Nu: 144, s. 1.

⁴⁸ "Bizde Kadının Mevkii", "Muhtelit Talim ve Terbiye Meselesi Münasebetiyle", Söz, 27 Nisan 1335 [27 Nisan 1919], Nu: 152, s. 1.

⁴⁹ 14 Ekim 1918-8 Kasım 1918. Bkz. Sina Akşin, *İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele*, Cem Yayınevi, İstanbul 1976, s.27.

⁵⁰ Soysallıoğlu, "İzzet Paşanın Son Hatası", Söz, 13 Teşrinisani 1334 [13 Kasım 1918], Nu: 1, s.2.

⁵¹ Küçükali, *agt.*, s. 126.

⁵² Akşin, *age.*, s.3.

⁵³ İsmail Suphi, "Kabine Aleyhindeki Propagandalar", Söz, 20 Teşrinisani 1334 [20 Kasım 1918], Nu: 8, s.1.

⁵⁴ Müşfik Selami, "Biraz İnsaf Lazım", Söz, 18 Teşrinisani 1334 [18 Kasım 1918], Nu: 6, s.1.

⁵⁵ Müşfik Selami, "Tebdili Vükela Münasebetiyle", Söz, 21 Teşrinisani 1334 [21 Kasım 1918], Nu:9, s.2.

⁵⁶ İsmail Suphi, "Hal ve Vaziyetten Acaba Haberleri mi Yok?", Söz, 22 Teşrinisani 1334 [22 Kasım 1918], Nu: 10, s. 1.

Bu dönemde Osmanlı Parlamentosunun 1 Mayıs 1914'te başlayan 3. dönemi sürmektedir. Talat Paşa'nın çekilmesi sonrası Mütareke kabineleri bir İttihatçı çoğunluk ile karşı karşıya kalmıştır. Zamanla bu çoğunluğun çatladığına şahit olunurken parlamento içerisinde çeşitli parti-gruplar belirmiştir.⁵⁷ Özellikle 1918 Aralık ayından itibaren Mebusan Meclisi pek çok eleştirilere uğrayacaktır. Padişah Vahdettin ve kısmen Hükümet meclisin çalışmalarına olumlu bakmamaktadır.⁵⁸ Meclisi eleştirmekten de geri durmayan Soysallıoğlu, af kanunu, divan-ı ali gibi acil konularla ilgili meclisin hareketsiz kaldığını vurgulamaktadır.⁵⁹ 21 Aralık tarihinde padişah Vahdettin'in meclisi feshetmesi karşısında İstanbul basınında "fırkacılık siyasetinin" etkisi ile olumlu/ olumsuz çeşitli görüşler beyan edilmiştir.⁶⁰ Soysallıoğlu bu gelişmeyi uğursuz devrin sona ermesi olarak tanımlamıştır.⁶¹

12 Ocak'ta Tevfik Paşa istifa ederken kabineyi kurma görevi yeniden ona verilmiştir. Amaç kabinede bazı değişiklikler yapmaktır.⁶² Söz'ün Tevfik Paşa kabinesini eleştirmeye başlaması da uzun sürmemiştir. Söz, "Mesleğimiz" başlığı altında Hükümetin icraatlarını fazlaca eleştirdiklerini söyleyenlere cevap vererek millet ve memleketin zararına gördükleri her muameleyi eleştirmeye ve halkı aydınlatmaya devam edeceklerini belirtmiştir.⁶³ İsmail Suphi, birinci Tevfik Paşa Hükümetinin istifa etmesinin nedeni olarak bir siyasi fırkaya veya bunlar arasındaki bir ittifaka dayanmamasını göstermektedir. Kabinenin başında Tevfik Paşa gibi itibar sahibi bir ismin bulunması ve yine kabinede namuslu isimlerin olmasının güven uyandırdığını bu nedenle kurulmasından itibaren bu kabineyi desteklediklerini belirtmektedir; fakat kısa bir süre sonra nazırlar arasındaki uyumsuzluk, kabinenin hareketsizliği memnuniyetsizlik uyandıracaktır.⁶⁴ Soysallıoğlu, Tevfik Paşa kabinesinin faaliyetlerini yetersiz bulmuştur. Yine Tevfik Paşa başkanlığında bağdaşık, programlı bir kabinenin teşkilini gerekli görmektedir. Yeni kabinenin sadece Sulh ve Selamet-i Osmaniye Fırkasından veya Hürriyet ve İtilaf'tan oluşmaması, muhalif fırkalara mensup olanlarla bağımsız muhaliflerden oluşması gerektiği görüşündedir. Hiçbir fırkanın iktidarı tek başına almaması gerektiği fikrindedir.⁶⁵

Asaf Muammer'in ise Tevfik Paşa'ya tepkisi oldukça serttir. Tevfik Paşa'yı destekleyenlerden birisinin de kendisi olmasından duyduğu pişmanlığı dile getirir. Tevfik Paşa'nın içeride gereken temizliği yapmadığını ve hükümet ve milleti batı gözündeki ithamdan kurtararak idare kabiliyetini ispat edemediğini belirtir. Dahası hapisanelere, İtibar-ı Millî Bankasına, tramvaylara vs.ye yabancı müdahalesinin kapılarının açıldığını vurgular.⁶⁶ Müşfik Selami'nin hükümete yönelik eleştirilerinde sulh konferansında hukukun müdafaası adına faaliyet göstermek açısından yavaş davranması öne çıkar.⁶⁷

⁵⁷ Tunaya, *age.*, s. 10.

⁵⁸ Gökbilgin, *age.*, s. 22; Salih Tunç, *İşgal Döneminde İstanbul Basını (1918-1922)*, İstanbul Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 1999, s.44.

⁵⁹ Soysallıoğlu İsmail Suphi, "Affi Umumi Kanun Layihası", *Söz*, 21 Kanunuevvel 1334 [21 Aralık 1918], Nu: 39, s.1.

⁶⁰ Tunç, *agt.*, s.45-50.

⁶¹ Soysallıoğlu İsmail Suphi, "Meclis-i Akıbet Fesh Edildi", *Söz*, 22 Kanunuevvel 1334 [22 Aralık 1918], Nu: 40, s.1.

⁶² Akşin, *age.*, s. 148.

⁶³ "Mesleğimiz", *Söz*, 14 Kanunusani 1335 [14 Ocak 1919], Nu: 63, s.1.

⁶⁴ Soysallıoğlu İsmail Suphi, "Yeni Tevfik Paşa Kabinesi Muvacehesinde Düşündüklerimiz", *Söz*, 16 Kanunusani 1335 [16 Ocak 1919], Nu: 65, s. 1.

⁶⁵ Soysallıoğlu İsmail Suphi, "Buhran-ı Vükela Meselesi" *Söz*, 19 Şubat 1335 [19 Şubat 1919], Nu: 96, s.1.

⁶⁶ Asaf Muammer, "Daima Hükümet Meselesi", *Söz*, 24 Şubat 1335 [24 Şubat 1919], Nu: 101, s.1.

⁶⁷ Müşfik Selami, "Uyuşukluğumuz", *Söz*, 8 Şubat 1335 [8 Şubat 1919], Nu: 87, s.1.

Söz gazetesine yakın simalardan Cami Bey, kısa bir süre birinci Tefvik Paşa Hükümetinde Dahiliye Nezareti Müsteşarlığı yapmıştır. Görevini 13 Ocak'ta kurulan ikinci Tefvik Paşa Hükümetinde sürdürmemiştir. İstifasını takiben röportajı gazetede yayınlanmıştır. Söz, Cami Bey'in yeni fikirli, isabetli bakış ve değerlendirmelere sahip bir zat olduğunu belirtmiştir. Cami Bey yeni kabinenin kurulup eski Dahiliye Nazırı Mustafa Arif Bey'in çekildiğini görünce derhal istifasını yeni Nazıra verdiğini açıklamıştır. Söz, Cami Bey'den büyük şeyler beklendiğini, ani istifanın kendilerini üzdüğünü vurgulamıştır.⁶⁸

Bu dönemde örgütlenen muhalefetin sert eleştirileri kabinenin işini zorlaştırmaya başlayacaktı. Özellikle Hürriyet ve İtilaf bu konuda kampanya açmıştı. Tefvik Paşa, kabinedeki istifalar ve her fırkanın aday öne sürmesi karşısında yerlerine "müstakil zevatin" gelmesi karındaydı. Bu süreçte *Alemdar* başta basında bir hükümet bunalımı meselesi işlenmekteydi. *Vakit* gazetesi her fırkanın temsil edileceği ulusal bir hükümetten, *İstiklal* ise fırka düşüncesinin bırakılıp partiler üstü bir hükümetin olmasından yanaydı.⁶⁹

14 Şubat akşamı sadrazamın Ayaspaşa'daki konağına 3 kişilik bir heyet tarafından kabinenin değişmesi konusunda başvurulmuştur. Bu başvuru Sulh ve Selamet'in başvurusu olarak nitelendirilmiştir. Söz, bu durumun pek çok gazete tarafından yanlış ele alındığını, bu başvurunun hiçbir fırka adına yapılmadığını, burada muhalif fırka ve cemiyetlere mensup, hatta bağımsız kişiler bulunduğunu belirtmiştir. Söz, Hükümetin bu nazik dönemde yeterince iş göremediği fikrindedir. Bu nedenle yine Tefvik Paşa başkanlığında tasfiye ve değişiklik istenmiştir. Bu kişiler, bir kabine listesi sunmuşlardır. Ahrar, Sulh ve Selamet, Trabzon Adem-i Merkeziyet, Mesai, Demokrat, Münevver Gençler cemiyet ve fırkalarından bu yönde bir imzalı evrak Söz gazetesinde yayınlanmıştır.⁷⁰

24 Şubat'ta Tefvik Paşa, kendisi istifa etmeden vükelayı istifa ettirmiş ve kabineyi hemen hemen tamamen değiştirmiştir.⁷¹ Üçüncü kez kurulan Tefvik Paşa kabinesini değerlendiren Soysallıoğlu kabinenin iyi şöhretli namuslu kişilerin bir araya gelmesinden ziyade fikren bağdaşık kişilerin bir araya gelmesi ile oluşması gerektiğini belirtmiştir. Kabinenin programsızlığına işaret eden Soysallıoğlu kabineden umutlu değildir. Yeni Tefvik Paşa kabinesinde en umutlu olduğu isim ise Harbiye Nazırı Ferit Paşa'dır. Ferit Paşa aynı zamanda Sulh ve Selamet-i Osmaniye Fırkası kâtip-i umumisidir.⁷² Bu kabine de uzun ömürlü olmayacak 4 Mart 1919'da Damat Ferit kabinesi kurulacaktır.⁷³ Soysallıoğlu, üçüncü Tefvik Paşa kabinesi elini işe sürmeden çekilince yerine tamamen Hürriyet ve İtilaf kabinesi olan Damat Ferit kabinesinin geldiğini belirtmiştir. Oysa kendileri tüm muhalefet fırkalarının hep beraber iktidara gelmesinden, yani bir birleşme kabinesinden yanadır. Tek bir fırkanın iktidarda olmasına olumsuz bakmaktadır. Dahası kabine azasını tecrübesiz bulmaktadır.⁷⁴

Bu hükümetin en önemli işlerinden bir tanesi İttihat Terakki'ye karşı kovuşturma siyaseti izleyerek hem İtilaf Devletlerinin gözüne girmek hem de bu partiyi siyaset sahnesinden silmekti. Geniş tutuklamalara ılımlı İttihatçılar hatta İttihat Terakki'ye bağlı olmamakla birlikte

⁶⁸ "Sabık Dahiliye Müsteşarıyla Mülakat", "Cami Bey'in Gazetemiz Muharririne Beyanatı", *Söz*, 15 Kanunusani 1335 (15 Ocak 1919), Nu: 64, s.1; Sabahattin Özel ve Işıl Çakan Hacıbrahimoğlu, *Osmanlı'dan Milli Mücadeleye Seçilmiş Mülakatlar*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2010, s. 91-94.

⁶⁹ Akşin, *age.*, s. 169-172.

⁷⁰ "İşin Hakikati Neden İbarettir?", *Söz*, 18 Şubat 1335 [18 Şubat 1919], Nu: 95, s.1.

⁷¹ Akşin, *age.*, s. 172; Gökbilgin, *age.*, s. 55; *Takvim-i Vekayi*, 26 Şubat 1335 [26 Şubat 1919], Nu: 3482, s.1.

⁷² Soysallıoğlu İsmail Suphi, "Yeni Tefvik Paşa Kabinesi", *Söz*, 26 Şubat 1335 [26 Şubat 1919], Nu: 103, s. 1.

⁷³ Tunaya, *age.*, s.37; Akşin, *age.*, s. 195; Gökbilgin, *age.*, s. 56.

⁷⁴ Soysallıoğlu İsmail Suphi, "Yeni Heyet-i Vükela", *Söz*, 5 Mart 1335 [5 Mart 1919], Nu: 110, s.1.

ulusçu olanlar da katılacaktı.⁷⁵ Suçluların cezalandırılması konusunu her daim gündeme taşıyan İsmail Suphi, Hürriyet ve İtilaf Hükümetinin yaptığı tutuklamalarla ilgili olarak adaletli davranılması, hata yapılmaması uyarısında bulunmaktan geri durmaz.⁷⁶ İlgili yazısında Asaf Muammer⁷⁷ ve *Söz* gazetesi, Hükümetin icraatlarının arkasında olduklarını; fakat husumet karıştırılmamasını vurgular. Celal Nuri ve Ahmet Emin gibi isimlerin tutuklanmaları karşısında üzüntü duyduğuna yer verir. Bu isimler ile aralarında büyük bir meslek farkı olduğunu söyleyen *Söz*, aynı zamanda Hükümet tarafından izin verilerek çıkartılan yazılarından dolayı tevkif edildilerse bunun bir hata olduğunu belirtir.⁷⁸

Söz, muhalefete de muhalefet etme özelliği taşımaktadır. Gazetede Sulh ve Selamet çizgisi ön plandadır. *Söz*'ün kendisini muhalif olarak tanımlamasına karşın muhalefetin elindeki Hükümeti eleştirmesi samimiyetsiz bulunmuş ve tenkit edilmiştir. İsmail Suphi ise *Söz*'ün eleştirilerinin vaktinde ve faydalı olduğu konusunda taviz vermeyecektir.⁷⁹ İsmail Suphi, Hürriyet ve İtilaf Fırkasına ve Damat Ferit Paşa Hükümetine karşı çıkanlardandır.⁸⁰ *Söz*'ün de aynı çizgide olduğunu söyleyebiliriz.

III. Siyasi Fırkalar ile İlişkisi

Basının bir ülkede kamuoyunu açıklama aynı zamanda kamuoyunun oluşmasına katkıda bulunma işlevi vardır. Bu anlamda kamuoyunun hem sesi hem kaynağıdır.⁸¹ Geçirilmekte olan buhranın azaltılması ve memleketin gerçek hislerinin medeni dünyaya ulaştırılması saikiyle yola çıkan *Söz* gazetesi hedefine ulaşma amacıyla benzer eğitimlere sahip siyasi oluşumlarla yakın ilişki içerisinde bulunmuş hatta sözcülüğüne soyunmuştur.

Söz gazetesi ve yazım kadrosu ile ilişki kurabileceğimiz oluşumlardan ilki Selamet-i Amme Heyeti'dir. Gazetenin başyazarı Asaf Muammer karşımıza 9 Kasım 1918'de kurulan Selamet-i Amme Heyeti'nin kurucu ve yöneticisi olarak çıkmaktadır.⁸² Heyet, mütareke ve sulh esnasında millî varlığı müdafaa maksadına dayanmaktadır. İlmi bir teşekküldür, siyasi bir fırka değildir, diğer fırkalara mensup kişiler bu heyete dahil olabilmektedir. Heyet mensupları ileride başka fırkalarda çalışmaya başlayacak, Selamet-i Ammeyi ihmal edeceklerdir.⁸³ Müşfik Selami kendisinin bu heyetin tesisine çalıştığını hatta İsmail Suphi, Asaf Muammer gibi şimdiye kadar bağımsız ve tarafsız kalmış birtakım kişilerin hep birlikte heyette çalıştığını belirtmiştir.⁸⁴ Selamet-i Amme Heyetinin toplantılarını duyuran haberler, heyetin maksadını, gayesini duyuran yazılar, heyetin beyannamesi *Söz*'de yer almaktadır.⁸⁵

Koloğlu, 20 Kasım 1918'de kurulan Osmanlı Sulh ve Selamet Cemiyeti'nin de sözcüsünün *Söz* gazetesi olduğunu belirtir⁸⁶. 17 Aralık 1918'de kurulan Selamet-i Osmaniye Fırkasının

⁷⁵ Akşin, *age.*, s. 197-198.

⁷⁶ Soysallıoğlu İsmail Suphi, "Yeni Tevkifat Münasebetiyle", *Söz*, 11 Mart 1335 [11 Mart 1919], Nu: 115, s.1.

⁷⁷ Bkz. Küçükali, *agt.*, s.6.

⁷⁸ "Tevkifat Meselesi Etrafında", *Söz*, 12 Mart 1335 [12 Mart 1919], Nu: 116, s.1.

⁷⁹ İsmail Suphi, "Samimi İntikadat Müfiddir", *Söz*, 3 Nisan 1335 [3 Nisan 1919], Nu: 138, s. 1.

⁸⁰ Kocabaşoğlu ve Akan, *age.*, s. 446.

⁸¹ Zekai Güner, *Millî Mücadele Başlarken Türk Kamuoyu (Basın, Siyasi Partiler, Cemiyetler)*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1999, s. 7-8.

⁸² Tunaya, *age.*, s. 89.

⁸³ "Fırkalara ve Hayat-ı Siyasiyeye Dair", *Söz*, 18 Kanunusani 1335 [18 Ocak 1919], Nu: 67, s.1.

⁸⁴ "Ahmet Rıza Bey", "Vaadet-i Millîye Heyeti", *Söz*, 7 Nisan 1335 [7 Nisan 1919], Nu: 142, s.1.

⁸⁵ "Selamet-i Amme Heyeti", *Söz*, 24 Teşrinisani 1334 [24 Kasım 1918], Nu: 12, s. 1; "Selamet-i Amme Heyeti'nin Beyannamesi", *Söz*, 27 Teşrinisani 1334 [27 Kasım 1918], Nu:15, s. 2.

⁸⁶ Koloğlu, *age.*, s. 68.

idare heyeti üyeleri arasında Söz'ün yazar kadrosundan İsmail Suphi bulunmaktadır.⁸⁷ Son olarak; Sulh ve Selamet Cemiyeti ile Selamet-i Osmaniye Fırkasının birleşmesi ile 14 Ocak 1919'da kurulan Sulh ve Selamet-i Osmaniye Fırkasının mensupları arasında Söz'ün yayın kadrosundan Asaf Muammer, İsmail Suphi, Cami Bey, Nevres Bey⁸⁸ yer almaktadır. Söz'ün yayımlandığı dönem içerisinde, faaliyet gösteren fırkalar, cemiyetler arasında en sıkı ilişkisi Selamet-i Osmaniye Fırkası ve yeniden şekillenen Sulh ve Selamet-i Osmaniye Fırkası ile. Konuyla ilgili çalışmalarda Söz gazetesi Selamet-i Osmaniye Fırkasının sözcüsü olarak değerlendirilmektedir.⁸⁹ İsmail Suphi ise gazetesinin Sulh ve Selamet-i Osmaniye Fırkasının yarı resmi yayın organı olduğunu belirtmiştir.⁹⁰

Tüm bu fırka ve cemiyetlere ilişkin haberler ve duyurular Söz'de yer almaktadır. Selamet-i Osmaniye Fırkası henüz kurulmadan evvel Söz, uzunca zamandan beri teşkil edilmiş bu oluşumun işlemlerinin tamamlandığını memnuniyetle haber aldıklarını belirtmiştir. Sulh ve Selamet Cemiyetinin, Selamet-i Osmaniye Fırkasına katılması adına müzakerelerin yapılmasını da takdirle karşılamıştır.⁹¹ Söz, Selamet-i Osmaniye Fırkasını İttihat ve Terakki'nin dağılmasından beri ilk defa açık ve ciddi bir programla ortaya çıkan, memleketin namuslu isimlerinden oluşan düzgün bir siyasi fırka olarak tanımlamıştır.⁹² Fırkanın programı, beyannamesi,⁹³ fırka merkezine ait bilgiler, yeni şubelerin teşkili, fırka tarafından yapılan duyurular gazetede yer almıştır. Fırka programına göre fırkanın kuruluş amacı, padişah etrafında meşruti yönetime dayanarak vatani içerisine düştüğü tehlikeden kurtarmaktır. Fırka âdem-i merkezîyet düşüncesinin savunucusudur. İktisadi hürriyet ve teşebbüs-ü şahsi taraftarı, militarizm karşıtıdır.⁹⁴

İsmail Suphi konuya ilişkin başyazısında fırkayı enine boyuna incelemiş adeta tanıtmış, açıklamıştır. İttihat ve Terakki'nin devrilmesinden sonra bir siyasi parti ihtiyacının doğduğunu, Hürriyet ve İtilaf Fırkasının var olmakla beraber yalnızca bir isimden ibaret kaldığını belirtmiştir. Vatani kurtarma çabası ile namuslu isimlerin cemiyet veya siyasi parti kurma adına harekete geçtiklerini, Selamet-i Osmaniye Fırkasının bu ortamda fırka namına layık ilk siyasi organ olduğunu ifade etmiştir. Bu siyasi fikrin kaynağını İttihat Terakki zulmünün yüreklerine çöktüğü son zamanlardan aldığını; ancak işe bir siyasi fırka şekli verilmesinin 2-3 aylık bir mesele olduğunu yazmıştır. Kısa ve ana fikri ifade eden fırka programının belli bir amaçla

⁸⁷ "Selamet-i Osmaniye Fırkası Beyannamesi", Söz, 20 Kanunuevvel 1334 [20 Aralık 1918], Nu: 38, s.1; Tunaya, *age.*, s. 183.

⁸⁸ "Yeni Heyet-i Siyasiyenin Heyet-i İdaresi", Söz, 17 Kanunusani 1335 [17 Ocak 1919], Nu: 66, s.1; Tunaya, *age.*, s. 237. Nevres Bey'in yanında -askeriyeden emekli- ibaresi bulunmaktadır. Tunaya, Nevres Bey'in, Osman Nevres olduğunu belirtirken Özalp, Manavoğlu Nevres olarak düzeltir. Bkz. Özalp, *agm.*, s. 68.

Cami Bey'in Fırkadaki mevcudiyeti tartışmalıdır. Gazetede yer alan haberde Cami Bey partinin idare heyeti içerisinde yer almaktadır. Cami Bey'in Sulh ve Selamet-i Osmaniye Fırkasının meclis idare azalığına seçilmesi karşısında teşekkürlerini sunduğu mektubu gazetede yayınlanırken aynı zamanda gazeteye verdiği röportajında şimdiye kadar hiçbir partiye katılmadığını da belirtmiştir. Tunaya, Tökin ve Sarı, Cami Bey'in parti içerisinde olduğuna yer verir. Bkz. Tunaya, *age.*, s. 237; Hüsrev Tökin, *Türk Tarihinde Siyasi Partiler ve Siyasi Düşüncenin Gelişmesi*, Elif Yayınları, İstanbul 1965, s. 55; Sarı, *age.*, s. 121, 147. Yılmaz ise çalışmasında Cami Bey'in partinin kurucusu veya çalışmalarında etkin bir isim olmadığını, Mütareke Döneminde yazdığı anılarda bu parti ile ilişkisinden bahsetmediğini belirtir. Bkz. Yılmaz, *Dört Devirde*, s. 40, 67-68, 96. Bu bakımdan kendisini parti çevrelerine yakın bir isim olarak değerlendirebiliriz.

⁸⁹ Kocabaşoğlu ve Akan, *age.*, s.445; Güner, *age.*, s. 87; Tunaya, *age.*, s. 183.

⁹⁰ Söz Sahibi İsmail Suphi, "Sulh ve Selamet-i Osmaniye Fırkasından İftirak", "İstifaname Sureti", Söz, 26 Nisan 1335 [26 Nisan 1919], Nu: 151, s. 1.

⁹¹ "Selamet-i Osmaniye Fırkası", Söz, 15 Kanunuevvel 1334 [15 Aralık 1918], Nu:33, s.1.

⁹² "Selamet-i Osmaniye Fırkası", Söz, 17 Kanunuevvel 1334 [17 Aralık 1918], Nu: 35, s.1.

⁹³ "Selamet-i Osmaniye Fırkası Beyannamesi", Söz, 20 Kanunuevvel 1334 [20 Aralık 1918], Nu:38, s.1; Tunaya, *age.*, s. 184-185.

⁹⁴ "Selamet-i Osmaniye Fırkası Programı", Söz, 18 Kanunuevvel 1334 [18 Aralık 1918], Nu: 36, s.1; "Selamet-i Osmaniye Fırkasının Programı Berveç-i Zirdir", Söz, 20 Kanunuevvel 1334 [20 Aralık 1918], Nu:38, s.1.

kurulmuş bir cemiyetin programına ya da bazı fırkalarda görüldüğü gibi Avrupa programlarından tercüme programlara benzemediğini ifade etmiştir. Soysallıoğlu, memleketin siyasi, iktisadi, mülki vaziyeti belirsiz olduğu için ayrıntılı bir program hazırlanmadığını belirtmiştir. Fırka programında da yer aldığı şekilde sulhu takiben programın etraflıca tertip edileceğini ve bu maddenin iyi düşünülmüş bir kayıt olduğunu not etmiştir.⁹⁵

İsmail Suphi, bir sonraki başyazıda bu kez de fırka programını ele almıştır. Programın birinci maddesinde yer alan fırkanın cins ve mezhep ayırmaksızın namuslu erbaptan olduğu şeklindeki ibareden yola çıkarak, fırkada nicelikten ziyade niteliğe önem verildiğini belirtmiştir. Programın ikinci maddesinde yer alan padişahın etrafında, meşrutiyet dairesinde toplanarak çalışılacağından bahsedilmesinin, yaşanan İttihat ve Terakki döneminin bir tecrübesi olduğuna işaret etmiştir. İttihat ve Terakkinin hücumda bulunduğu saltanatın kutsi bir mevkide tutularak saray istibdadından kaçarken zümre istibdadına yakalanılmamasının vurgulandığına yer vermiştir. Yine fırkanın sulh adına çalışacağını belirtmesinin samimiyetle ve vatan sevgisiyle faaliyete atıldığının göstergesi olduğunu ifade etmiştir. İsmail Suphi, programda parlamentarizm ve demokrasi gibi asrın iki önemli siyasi umdesine dayanıldığını belirtmiştir. İsmail Suphi'nin mahalli idare ve âdem-i merkezîyeti savunması, Anglosaksonların sahip olduğu refah derecesini örnek göstermesi göze çarpmaktadır. Programda yer alan maddelerden biri de ahlakın düzeltilmesidir. İsmail Suphi böyle bir madde konulmasına neden olarak harp zenginliği, rüşvet gibi olumsuzlukları göstermiştir. Programın en önemli maddesinin ise militarizmin terki olduğunu belirtmiştir. Osmanlı'nın militarizm ve emperyalizmden gördüğü zararı dile getirmiştir. Çözüm İsviçre gibi milis usulüyle memleketin müdafaasını temindir. Tasarruf edilerek bu tasarrufu memleketin imarı gibi olumlu işlere yatırmaktır. İsmail Suphi parti programının etkili ve hayalperestlikten uzak olmak gibi meziyetlere sahip olduğunu belirtmiş⁹⁶ adeta kamuoyuna tanıtmıştır.

Gazete, Osmanlı Sulh ve Selamet Cemiyeti ile Selamet-i Osmaniye Fırkasının birleşmesini "Mucib-i Memnuniyet Bir İzdivaç" "İki Heyet-i Siyasiyenin Birleşmesi" başlığı ile duyurmuştur. Söz, İttihat ve Terakki'ye muhalif fırkaların birleşmesi gerektiğine inanmaktadır. Nitekim daha önce Hürriyet ve İtilaf ile Sulh ve Selamet Cemiyetinin birleşmesi söz konusu olup da gerçekleşmediğinde üzüntü duymuşlardır. Birleşen iki teşebbüsün aynı program ve aynı siyasi emelin ürünü olduğu belirtilmiştir.⁹⁷

Gazetenin ilişkide bulunduğu son siyasi oluşum olan Sulh ve Selameti Osmaniye Fırkası da gazetede tanıtılmış ve desteklenmiştir. Mehmet Zeki Söz'de başyazı olarak yer alan makalesinde Sulh ve Selameti Osmaniye Fırkası ve Programını ele almıştır. Selamet-i Osmaniye Fırkası ve Osmanlı Sulh ve Selamet Cemiyetinin gayeleri arasında zaten fark olmadığını vurgulamış, fırkanın savunduğu âdem-i merkezîyetçilik programının ilmi, zamanın gerekliliğine ve maliyeye en uygun biçim olduğunu belirtmiş, desteklemiştir. Yine programda yer aldığı gibi bazı bölgelerde siyasi muhtariyetin gerekliliğini vurgulamıştır. Mehmet Zeki Efendi de militarizmin karşısında olduğuna, bu fırkanın bugünkü ihtiyacı tamamen karşıladığına dikkat çekmiştir.⁹⁸

⁹⁵ Soysallıoğlu İsmail Suphi, "Selamet-i Osmaniye Fırkası", Söz, 19 Kanunuevvel 1334 [19 Aralık 1918], Nu: 37, s.1.

⁹⁶ Soysallıoğlu İsmail Suphi, "Selamet-i Osmaniye Fırkasının Programı", Söz, 20 Kanunuevvel 1334 [20 Aralık 1918], Nu: 38, s.1.

⁹⁷ "Mucib-i Memnuniyet Bir İzdivaç" "İki Heyet-i Siyasiyenin Birleşmesi" Söz, 15 Kanunusani 1335 [15 Ocak 1919], Nu: 64, s. 1.

⁹⁸ Mehmet Zeki, "Sulh ve Selamet-i Osmaniye Fırkası ve Programı", Söz, 13 Şubat 1335 [13 Şubat 1919], Nu: 92, s.1.

İsmail Suphi, Sulh ve Selamet-i Osmaniye Fırkasına yapılan fırkanın millî ihtiyaçtan doğmadığı ve meslek bağlılığı ile tesis edilmediği yönündeki eleştirileri cevaplamaktan geri durmamıştır. İsmail Suphi, ülkede henüz zirai, sanatkâr, sosyalist gibi belli bir fikir ve meslek erbabı arasında fırkalar kurulmamış olmasının muhalif fırkaların bir millî ihtiyaçtan doğmamış olduğu anlamına gelmeyeceğini belirtmiştir. Avrupa tarzında olmamakla birlikte ülkede, mevcut olağanüstü koşullara uygun, henüz mesleği tam olarak ayrılmamış bir memlekete uygun fırkalar kurulduğunu yazmıştır. Sulh ve Selamet-i Osmaniye'nin İttihat ve Terakki gibi partilere meydan bırakmamak ve memleketi düştüğü halden kurtarmak gibi bir millî ihtiyaç üzerine kurulduğunu, barışın ardından halkın birleşeceği daha farklı millî ihtiyaçlar meydana çıkacağını ve o yönde fırkalar kurulacağını belirtmiştir.

İsmail Suphi, Sulh ve Selamet-i Osmaniye Fırkasını oluşturan Osmanlı Sulh ve Selamet Cemiyeti'nin bir fırka değil cemiyet olduğuna, Selamet-i Osmaniye Fırkasının ise bir fırka olduğuna ve yeni kurulan fırkanın programının bu fırkadan esas alındığına yer vermiştir. Bu programın ise Prens Sabahattin'in esaslarını kabul ettiğini belirtmiştir.⁹⁹ Asaf Muammer de Prens Sabahattin'in çizgisindedir. Onun düşüncelerini memleketin kurtuluşuna çare olarak görmüştür.¹⁰⁰ Prens Sabahattin, gazetede her daim fikirlerine yer verilen ve desteklenen isimdir. Prens Sabahattin'in ülkeye dönmesi, ondan ümidin kesilmemesi,¹⁰¹ önemli makamları idare edebilecek nitelikte olduğu¹⁰² yönünde yazılara rastlanmaktadır.

Söz'ün etrafında toplanan simalar bu yeni oluşumu desteklemişlerdir. Suphi Bey'e yazdığı, Söz gazetesine gönderdiği mektubunda Cami Bey, Selamet-i Osmaniye ve Sulh ve Selamet zümrelerinin birleşmesi ile oluşan yeni fırkanın kendisini meclis idare azalığına seçerek teveccüh ettiklerini belirtmiş, teşekkürlerini sunmuştur. Cami Bey, Mütarekenin imzalanması ile başlayan dönemde çeşitli siyasi fırkalar meydana geldiğini, bunların daha ziyade aydın sınıf denilen bir azınlığın elinde bulunduğunu, dışardan aldıkları fikri kuvvetlerle oluşturdukları münferit faaliyetler olarak tanımladığı bu teşekkülleri birleştirmeye beraberce çalıştıklarını ifade etmiştir. Yeni oluşumun herkesi fikirden oluşan bir kuvvet etrafında toplamasını arzu ettiğini belirtmiştir.¹⁰³

Siyasi fırka faaliyetlerinin hız kazandığı bir süreçte namı bir Jön Türk olan, Mütareke Döneminde Ayan Meclisi Reisliğini yürüten Ahmet Rıza Bey, partiler arası ve üstü çalışacak süreklili bir topluluk kurulması ve barış meselesi ve dış politika konularında millî bir programa sahip olma, savunma, tezlerine katkıda bulunma amacıyla bir heyet oluşturulması taraftarıdır ve 28 Ocak tarihinde çeşitli fırka ve dernek temsilcilerine bu amaçla çağrıda bulunmuştur.¹⁰⁴ Her fırkadan iki delegenin katılması konusunda fırkalara davet gitmiştir. Sulh ve Selamet, Selamet-i Osmaniye Fırkası adına delege olarak da İsmail Suphi ve Zeki Beyler toplantıya katılmışlardır.¹⁰⁵ Bu süreç siyasi bir polemik başlangıcı olmuş, aynı oranda gazetelere de yansımıştır. Ahmet Rıza Bey ile mülakat yapan *Sabah* gazetesinde, Sulh ve Selamet'i temsilen toplantıya gelen İsmail Suphi'nin, toplantıya geliş amacının İttihat Terakki veya İttihat Te-

⁹⁹ Soysallıoğlu İsmail Suphi, "Muhafiz Fırkalara Hücum Ediyorlar", "Acaba Muhafiz Fırkaların Yeri Yok da İttihat Fırkasının Yeri mi Var?", *Söz*, 20 Şubat 1335 [20 Şubat 1919], Nu: 97, s.1.

¹⁰⁰ Küçükali, *agt.*, s. 163.

¹⁰¹ Doktor Salahattin, "Sabahattin Bey", *Söz*, 31 Mart 1335 [31 Mart 1919], Nu: 135, s. 2.

¹⁰² "Prens Sabahattin Bey ve Hariciye Nezareti", "Sulh ve Selamet-i Osmaniye Fırkasından", *Söz*, 23 Mart 1335 [23 Mart 1919], Nu: 127, s. 1.

¹⁰³ Cami, "Taazzuvat-ı Siyasiye Hakkında", *Söz*, 19 Kanunusani 1335 [19 Ocak 1919], Nu: 68, s. 1.

¹⁰⁴ Tunaya, *age.*, s. 438-439.

¹⁰⁵ Soysallıoğlu İsmail Suphi, "Fırkaların İtilafı Hakkında", *Söz*, 30 Kanunusani 1335 [30 Ocak 1919], Nu:78, s.1.

rakki'den dönüşen fırkalarla çalışmayacaklarını ilan etmek olduğunu söyleyip çıktığı yer almıştır. Ahmet Rıza Bey buna teessüf ettiğini belirtmiştir.¹⁰⁶ Söz ise durumu açıklamaya girişmiş, müdürleri Suphi Bey'in İttihat Terakki'den bozma fırkalarla, bunların tasfiyesinden önce müzakereye girişmeyeceklerini; ancak Sulh ve Selamet-i Osmaniye Fırkasının Ahmet Rıza Bey'in Avrupa'da vatanın menfaatlerine girişeceği teşebbüslere yardım edeceğini söylediğini yazmıştır.¹⁰⁷ İsmail Suphi'yi eleştiren gazetelerden biri de *Tercüman-ı Hakikat* olmuş, Ahmet Rıza Bey tarafından fırkaların birlik olması için yapılan girişimin başarısız olmasından İsmail Suphi'yi sorumlu tutmuştur. Gazete, fırka temsilcisinin kaba bir lisan kullandığını uzun uzadıya anlatmış ve bunun Ahmet Rıza'nın şahsı için de nezaketsizlik olduğunu belirtmiştir. İsmail Suphi'nin siyasi terbiyesinin gelişmemişliğine dem vurmıştır.¹⁰⁸ İsmail Suphi ise bu yazıyı yazan zatın toplantıda olmadığını, eğer birisinden öğrendi ise onun da doğru olmadığını, kendi sözlerini yanlış aksettirdiğini belirtmiştir. Konunun şahsileştirildiğine vurgu yapan İsmail Suphi samimi bir itilaf maksadı olmadığını, maksadın muhalifleri uyutmak olduğunu belirtmiştir.¹⁰⁹

Söz, İttihat Terakki türevi fırkalarla itilafı samimi bulmamaktadır. Ancak İttihat Terakki türevlerinin tasfiyesi ardından bir uzlaşma müzakeresine girişilmesi gerektiği fikrindedir. Söz, konuyla ilgili diğer gazetelerde yer alan eksik veya yanlış bilgilendirmelere cevap vermeye girişmiştir.¹¹⁰ İsmail Suphi, *Yeni Gün*, *Zaman*, *Tercüman*, *Vakit* gibi gazetelerin "önce vatan sonra fırka" söylemlerini eleştirmiş, doğru esaslar çerçevesinde samimiyetle çalışılması gerektiğini vurgulamıştır. Bu birleşim planlarının eski İttihat ve Terakki mensuplarınca ortaya atıldığını belirtmiştir.¹¹¹ Asaf Muammer de meslek ve programları farklı birçok fırkanın birleşmesinin mümkün olmadığını vurgulamıştır. Teceddüt Fırkasını eleştiren Asaf Muammer, ortak hareket edilebilmek için İttihatçılardan arınmak gerektiği kanaatindedir.¹¹²

Aynı noktada birleşecek şekilde gazete çevresindeki yazarlarca da konu ele alınmıştır. Müşfik Selami, Ahmet Rıza Bey'in hareketini vatanperver olarak nitelendirmiş ama ince noktaları dikkate almadığından hayal kırıklığı ile son bulduğunu belirtmiştir. Memleketin en buhranlı devrini yaşadığı, Mütareke şartlarının devletin zararına olacak şekilde genişletilerek uygulandığı bir dönemde fırkalar, gazeteler iç çatışmalarla meşguldür, buna çözüm bulmaya girişilmiştir. Bu konuya birinci çare Ahmet Rıza Bey'in birlik önerisidir. Müşfik Selami ikinci çarenin ise bugünkü feci akıbetin sorumlusu İttihat ve Terakki'nin cezalandırılması olduğunu, bu olmadan İttihat ve Terakki kökenli partilerle iş yapılamayacağını yinelemiştir. Bu nedenle Sulh ve Selamet-i Osmaniye ile Hürriyet ve İtilaf'ın davete icabet etmediğini, ceza ve tasfiye işleminden sonra Ahmet Rıza Bey'in tüm fırkaları aynı noktada toplayabileceğini belirtmiştir.¹¹³

Ahmet Cevat da Ahmet Rıza Bey'i takdir etmekle birlikte dönemin basınında davete icabet etmeyen Hürriyet ve İtilaf ile Sulh ve Selamet-i Osmaniye Fırkalarını vatanın menfaatini

¹⁰⁶ "Ahmet Rıza Bey", "Fırkalar İtilafı Hakkında Bir Mülakat", *Sabah*, 30 Kanunusani 1335 [30 Ocak 1919], Nu: 10491, s.1.

¹⁰⁷ "Ahmet Rıza Bey'in Teşebbüsü Hakkında", *Söz*, 31 Kanunusani 1335 [31 Ocak 1919], Nu: 79, s.1; Soysallıoğlu İsmail Suphi, "Fırkaların İtilafı Hakkında", *Söz*, 30 Kanunusani 1335 [30 Ocak 1919], Nu: 78, s.1.

¹⁰⁸ "Sakatlanmış Bir İçtima", *Tercüman-ı Hakikat*, 29 Kanunusani 1335 [29 Ocak 1919], Nu: 13625, s.1.

¹⁰⁹ Soysallıoğlu İsmail Suphi, "Fırkaların İtilafı Hakkında", *Söz*, 30 Kanunusani 1335 [30 Ocak 1919], Nu: 78, s.1.

¹¹⁰ "Dere-i Samimiyete Küçük Bir Mıyar", *Söz*, 1 Şubat 1335 [1 Şubat 1919], Nu: 80, s.1.

¹¹¹ Soysallıoğlu İsmail Suphi, "İtilaf İsteyenler İtilafın Şartını Hatırlamıyorlar", *Söz*, 25 Kanunusani 1335 [25 Ocak 1919], Nu: 74, s.1.

¹¹² Asaf Muammer, "Varlığımızın Müdafası ve Fırkaların Anlaşılması Etrafında", *Söz*, 30 Kanunusani 1335 [30 Ocak 1919], Nu: 78, s.1.

¹¹³ Müşfik Selami, "Yanlış Bir Hareket", *Söz*, 2 Şubat 1335 [2 Şubat 1919], Nu: 81, s. 1.

fırkacılık ihtirasına kurban etmekle itham edenlere karşı çıkmıştır. Bu kesimlerin İttihat ve Terakki'nin kanlı siyasetini unutturmaya çalıştıklarını belirtmiş, muhalefetin duruşunu takdir etmiştir.¹¹⁴

Aradan bir süre geçtikten sonra Müşfik Selami'nin Ahmet Rıza ve Vahdet-i Millîye Heyetini ele aldığı bir başka yazısıyla konu tekrar gündeme gelmiştir. Müşfik Selami, Sulh ve Selamet-i Osmaniye Fırkasının esasen teşebbüsü tasvip ettiğini; fakat İttihat Terakki temizlenmedikçe benzer partilerle iş yapmayacaklarını, Ahmet Rıza Bey'in samimiyet ve vatan aşkından şüphe etmediklerini belirtmiştir. Kendisinin de daha önce tüm fırka gayretlerini bir tarafa bırakarak millî hukuku müdafaa amacıyla kurulan Selamet-i Amme Heyetinde bulunduğunu belirten Müşfik Selami, adı ne olursa olsun Selamet-i Amme ile Vahdet-i Millîye arasında gaye bakımından fark olmadığını ifade etmiştir. Dün Selamet-i Amme için faaliyet gösteren isimlerden bugün Ahmet Rıza Bey'in teşebbüsünü hiçbir şekilde tasvip etmeyeceklerini açıklayanlara şaşıttıklarını dile getirmiştir.¹¹⁵ Müşfik Selami'nin bu son sözleri üzerine Sin. Ayın. imzası ile gazeteye gelen mektupta, bu yazıyı okuyanların gazetenin "tebdil-i meslek" ettiğini sandığı yer almış, İsmail Suphi Bey'den açıklama istenmiştir. Söz imzası ile verilen yanıtta, memleket ve milletin hukukunu müdafaa için milleti dışarıya karşı temsil edecek bir vahdet-i millîyeye taraftar oldukları, bu amaçla Selamet-i Amme Heyetinin oluşturulmasına çalıştıkları; fakat Millî Blok'un ortaya çıkma şeklini beğenmedikleri yer almıştır. Millî Blok teşebbüsünün Selamet-i Ammeden kopya olduğu belirtilmiştir. Müşfik Bey'in makalesini ifade özgürlüğüne saygı duydukları için yayınladıkları, Müşfik Bey'in Millî Blok'u değil, Selamet-i Amme tarzında bir vahdet-i millîye fikrini esas itibarla savunduğu belirtilmiştir. Söz'ün mesleğinde sabit olduğu vurgulanmıştır.¹¹⁶ Sulh ve Selamet-i Osmaniye Fırkasının Vahdet-i Millîye Heyetine katılmayacağı Söz'de tekrarlanmıştır.¹¹⁷

Söz görüldüğü üzere fırkanın sözcülüğünü yapmaktadır. Sulh ve Selamet-i Osmaniye Fırkasının devlet erkanı ile görüşmeleri başta olmak üzere giriştiği teşebbüsler, fırka merkezinin ve şubelerinin duyuruları, yeni açılan şubeler hakkında bilgiler, diğer gazetelerde fırka hakkındaki yanlış veya olumsuz haberlerin tekzibi, fırka şubelerinde yapılan konferanslar Söz'de sıklıkla yer almıştır. Sulh ve Selamet-i Osmaniye Fırkası şubelerinde konferans verenler arasında Söz'ün yazarlarından Müşfik Selami¹¹⁸ gibi isimlere de rastlanmaktadır.

Söz gazetesinin siyasi fırkalarla ilişkisi bakımından Nevres Bey'in Söz Gazetesi'nde "Siyasi Fırkalarımız" başlığı ile beş sayı devam eden yazı dizisi önemlidir. Nevres Bey burada eski ve yeni dönemdeki siyasi fırkaları ele almış, eleştiride bulunmaktan kaçınmamıştır. Hürriyet ve İtilaf Fırkası ise başlıca öznesi olmuştur. O dönemki Hürriyet ve İtilaf Fırkasının eskisinden farklı olduğunu, eskisinin esasen bir fırka değil grupman olduğunu belirtmiştir. Daha Hürriyet ve İtilaf şekillenmeden ne kadar çürük ve dağılmaya mecbur olduğunun belli olduğunu

¹¹⁴ Ahmet Cevat, "Ahmet Rıza Bey'in Teşebbüsü", *Söz*, 4 Şubat 1335 [4 Şubat 1919], Nu: 83, s.1.

¹¹⁵ Müşfik Selami, "Ahmet Rıza Bey", "Vahdet-i Millîye Heyeti", *Söz*, 7 Nisan 1335 [7 Nisan 1919], Nu: 142, s.1.

¹¹⁶ "Vahdet-i Millîye Münasebetiyle Gazetemizin Mesleği", *Söz*, 8 Nisan 1335 [8 Nisan 1919], Nu: 143, s.1.

¹¹⁷ "Sulh ve Selamet-i Osmaniye ve Vahdet-i Millîye Heyeti", *Söz*, 9 Nisan 1335 [9 Nisan 1919], Nu: 144, s.1.

¹¹⁸ Çaçaloğlu'ndaki fırka merkezinde buhran zamanlarında milletin halet-i ruhiyesi üzerinde bir konferans vermiştir. Bkz. "Konferans", *Söz*, 8 Şubat 1335 [8 Şubat 1919], Nu: 87, s.1.

ifade etmiştir. Tek amacının İttihat ve Terakki'yi yıkmak olduğunu, yıkıcıların yapıcı olamayacağını belirtmiştir.¹¹⁹ Hürriyet ve İtilaf'ın bir düstura sahip olmadığına, mesleğinin olmadığına yer vermiştir.¹²⁰ Nevres Bey eski Hürriyet İtilaf Fırkasının teşkilatlanmasını yeni yaptığını, eski çevre ve faktörlerin az çok değiştiğini belirtmiştir. Hürriyet ve İtilaf'ın yakın zamanda bir kongre düzenlemesini, gerekli dönüşüme ulaşmasını ve aynı gelecekte ve haklı eleştirilerden kurtulmasını temenni etmiştir. Yoksa kadınlar saltanatından, ağalar saltanatından, zevke eğlenceye düşkünlerin saltanatından, türediler saltanatından sonra bir de medrese saltanatının fazla olacağını belirtmiştir.¹²¹ Hürriyet ve İtilaf'ın iyi liderden daima mahrum kaldığını, vatan aşkı ile dolu olan parti mensuplarının mağlup olduğunu belirtmiştir.¹²² Nevres Bey'in söz konusu yazı dizisi tepki çekecek ve sekteye uğrayacaktır. Yine bir eleştiri ile geciken yazı dizisine açıklık getiren Nevres Bey, ilk makalesini "ümit ederiz ki selefleri gibi ağızımıza tıkaç ve elimize kelepçe vurmazlar" notuyla bitirdiğini hatırlatmış, ümidinde aldandığını fakat ilk fırsatta yazı dizisinin tamamlanmasına çalışacağını belirtmiştir.¹²³

Söz, Nevres Bey'in makalesinin devamını ertelediğini duyururken¹²⁴ konuyu köşesine taşıyan Asaf Muammer de Sabahattin Bey'e dair yazılan başmakale ve Nevres Bey'in mevcut fırkaları eleştirerek yazdığı makaleleri yüzünden gazetenin tatil edilmesinin gündeme geldiğine yer vermiştir. Fakat Asaf Muammer Bey'in sebebini bilmediği bir şekilde birkaç saat içerisinde gazetenin tekrar neşrine izin verilmiştir. Nevres Bey ise muhafızlıktan çağırılmış, kendisine gözetlemeye alındığı, ileri giderse tutuklanacağı söylenmiştir. Makalelerine de devam edememiştir. Asaf Muammer Bey, Nevres Bey'i savunduğu yazısında muhalif basın arasında eleştiri vazifesini ilk kez kendilerinin yüklediğini belirtmiştir. Bunun sebebini hükümete karşı duydukları dostluk olduğunu, eleştiriye ise devam edeceklerini ifade etmiştir. Asaf Muammer bu yazısında Hürriyet ve İtilaf'a ya da Sulh ve Selamet'e mensup olmadığını ama tüm muhalefete candan bir bağı olduğunu belirtmiştir.¹²⁵

Asaf Muammer, Nevres Bey, İsmail Suphi fırkadan istifalarını yine Söz aracılığı ile duyurmuşlardır. Ocak ayı sonunda başyazar Asaf Muammer, Selamet-i Osmaniye ve Sulh ve Selamet Heyetinin idare merkez azalığından istifa etmiştir. Söz, başyazarları Asaf Muammer Bey'in bir müddettir rahatsız bulunmasından dolayı matbaaya gelemediğini, yazılarını gönderdiğini, devam etmekte olan rahatsızlığı nedeniyle söz konusu siyasi teşekküller bünyesinde fiilen çalışamayacağını fakat fiilen değilse de fikren ve kalemiyle çalışmaya devam edeceğini ilan etmiştir.¹²⁶ Nevres Bey de Söz gazetesine hitaben, fırka ve cemiyet ile hiçbir ilişkisinin kalmadığını bildirmiştir.¹²⁷ Söz, Osmanlı Sulh ve Selamet ile Selamet-i Osmaniye Heyet-i

¹¹⁹ Nevres Manavoğlu, "İctimaiyat Huzurunda", "Siyasi Fırkalarımız 2", "Hürriyet ve İtilaf'ın Menşei", Söz, 25 Mart 1335 [25 Mart 1919] Nu: 129, s. 1.

¹²⁰ Nevres Manavoğlu, "İctimaiyat Huzurunda", "Siyasi Fırkalarımız 3", "Hürriyet ve İtilaf'ın Zihniyeti", Söz, 28 Mart 1335 [28 Mart 1919] Nu: 132, s. 1.

¹²¹ Nevres Manavoğlu, "İctimaiyat Huzurunda", "Siyasi Fırkalarımız 4", "Hürriyet ve İtilaf'ın Taazzuv İstihalesi", Söz, 30 Mart 1335 [30 Mart 1919], Nu: 134, s. 1.

¹²² Manavoğlu, "İctimaiyat Huzurunda", "Siyasi Fırkalarımız 5", "Hürriyet ve İtilaf Pişvaları", Söz, 31 Mart 1335 [31 Mart 1919], Nu: 135, s. 1.

¹²³ Nevres Manavoğlu, "Karilere Bir İzah", Söz, 5 Nisan 1335 [5 Nisan 1919], Nu: 140, s.1. Söz konusu yazı dizisi aynı yıl Nevres Manavoğlu tarafından risale şeklinde de neşredilmiştir. Altı bölümden oluşan bu risalenin ilk beş bölümü Söz gazetesinde çıkan yazı dizisi ile aynı olup "Hürriyet ve İtilaf'ın Güzideleri" başlığı ile ilave bir altıncı bölüm söz konusudur. Bkz. Nevres Manavoğlu, *İctimaiyat Huzurunda Fırkalarımız*, Türk Neşriyat Evi Matbaası, İstanbul 1335. Bu son bölümün gelen tepki dolayısı ile gazetede yayınlanmadığı düşünülebilir.

¹²⁴ "Nevres Bey'in Makalati", Söz, 4 Nisan 1335 [4 Nisan 1919], Nu: 139, s.1.

¹²⁵ Asaf Muammer, "Hürriyet Vicdanı", Söz, 5 Nisan 1335 [5 Nisan 1919], Nu: 140, s.1.

¹²⁶ "Fırka Haberleri", "Asaf Muammer Bey", Söz, 24 Kanunusani 1335 [24 Ocak 1919], Nu:73, s.2.

¹²⁷ "Söz Gazetesi Müdiriyyet-i Aliyesine", Söz, 23 Kanunusani 1335 [23 Ocak 1919], Nu: 72, s. 2.

İdare üyelerinden Nevres Bey'in siyasetten çekilmesini duyurması üzerine onun, hayatı öteden beri mücadele ile geçen özellikle İttihat ve Terakki'ye muhalefeti uğrunda takip ve baskıya maruz kalan kıymetli bir emekli asker, emsalsiz bir siyasi isim olduğunu belirtmiş, takdirlerini sunmuştur.¹²⁸

Son olarak fırka ile bağıını koparacak olan İsmail Suphi, söz konusu dönemde barış anlaşmasının imzalanmasının yakın olduğunu, artık memlekette meslek dairesinde ayrışma olacağını, fertlerin zümre ve meslekleri icabını liberal, radikal, klerikal, nasyonal gibi göstermeye mecbur olduklarını belirtmiştir. İsmail Suphi kendisini liberal bir Osmanlı Türkü olarak tanımlamakta, âdem-i merkezîyet ve teşebbüsü şahsi ilkelerini savunduğunu belirtmektedir. Bu ilkeler dahilinde liberal nasyonal bir fırkada çalışmak üzere Sulh ve Selamet-i Osmaniye Fırkası heyet-i merkezîyesi ve azalığından istifa ettiğini gazetede ilan etmiştir. İsmail Suphi'nin fırkadan ayrılışı, diğer yazarların fırkadan ayrılışının aksine, *Söz*'ün yayın politikasını da etkileyecektir. İsmail Suphi, *Söz*'ün bundan sonra liberal nasyonal ilkeleri savunacağını duyurmuştur. İlâveten gazete, şimdiye kadar hizmet ettiği Sulh ve Selamet-i Osmaniye camiasının yarı resmi yayın organı olmak görevini de sürdürmeyecektir. Bununla birlikte İsmail Suphi hem kendisinin hem de gazetesinin Sulh ve Selamet-i Osmaniye azasına karşı eğilimlerinin eskiden olduğu gibi devam edeceğini de belirtmiştir.¹²⁹ Burada dikkat çekici nokta, gazetenin ulaşabildiğimiz son sayısının 154. sayısı olması bakımından, İsmail Suphi'nin Fırkadan ayrıldığını ilan etmesi ardından sadece üç sayı sonra *Söz*'ün yayın hayatından çekilmesidir.

Gazetenin siyasi partilerle ilişkisi göz önüne alındığında kamuoyunu etkileme noktasındaki başarısı tartışmaya açıktır. Koloğlu, *Söz*'ün yayınlarının ve Selamet-i Osmaniye Fırkasının büyük bir yankı uyandırdığını söylemenin güç olduğunu belirtir.¹³⁰ Tökin, Mütareke Döneminde sesini en çok duyurabilmiş partinin Sulh ve Selamet-i Osmaniye Fırkası olduğuna yer verir¹³¹. Fırkanın en azından sesini duyurabilmesi noktasında gazetenin de payını hesaba katmamız gerekir.

IV. Sulh Konferansı, İşgaller ve Manda Meselesi Karşısında Söz

Mondros Mütarekesinin imzalanması ve konu ile ilgili haberin verilmiş şekli ülkede bir ferahlık yaratmış, kimi çevrelerde bir başarı olarak görülmüştür¹³². Mondros Mütarekesine ilişkin kamuoyu başlangıçta olumlu bir beklenti içerisine sokulsa da zaman içerisinde basında Mütarekenin başlangıcında görülen olumlu hava dağılmıştır.¹³³ *Söz*, Mütareke, toprak talepleri, müdafaayı hukuk konularında sözünü sakınmayan, dikkatli ama bir o kadar da cesur bir politika izlemiştir. *Söz*, Mütareke hatırası olarak basılacak pullara karşı çıkmış, lehimize olmayan bir Mütareke için hatıra oluşturulmasını uygun bulmamıştır.¹³⁴

Gazete, İtilaf Devletlerini de dikkatli bir şekilde eleştirmekten geri kalmamıştır. *Söz* gazetesinde imzasız yayınlanan bir başyazıda sulh konferansında İngiltere ve Fransa'nın Almanya'ya karşı izleyecekleri politikaya değinilerek, bu devletlerin her milletin hakkına saygı gösterecekleri yönündeki sözlerini hatırlatmış ve mevzu bahis devletleri bu sözlere uymaya

¹²⁸ "Nevres Bey", *Söz*, 24 Kanunusani 1335 [24 Ocak 1919], Nu:73, s.2.

¹²⁹ Söz Sahibi İsmail Suphi, "Sulh ve Selamet-i Osmaniye Fırkasından İftirak", "İstifaname Sureti", *Söz*, 26 Nisan 1335 [26 Nisan 1919], Nu: 151, s. 1.

¹³⁰ Koloğlu, *age.*, s. 262.

¹³¹ Tökin, *age.*, s. 54.

¹³² Gökbilgin, *age.*, s. 3-4; Güner, *age.*, s. 40.

¹³³ Tunç, *agt.*, s. 21-25.

¹³⁴ "Mütareke Hatırası", "Söz Gazetesi İdare-i Behiyyesine", *Söz*, 4 Kanunusani 1335 [4 Ocak 1919], Nu: 53, s.2.

davet etmiştir. Bu vaadin iç yüzünden mağlubun yok edilmesinin çıkması durumunda kamuoyunun İngiltere ve Fransa aleyhine dönebileceğini vurgulamıştır. Kendilerinin Almanya'nın rolüne bürünmemelerini, Türklerde bu yönde bir şüphe uyandırmamalarını belirtmiştir.¹³⁵ İsmail Suphi imzalı bir yazı ise galiplerin kırk-elli sene sonra yeni ihtirasların, yeni anlaşmazlıkların fışkırmasına sebep olacak, intikam zemini oluşturacak hareketlerden kaçınmaları gerektiğini belirtmiştir. Wilson Prensiplerinde yer aldığı gibi adilane esaslarla hareket edilmesini vurgulamıştır.¹³⁶

Asquith'in¹³⁷ Kasım 1918'te Türklerin son günleri olmasını ümit ettiğini, bu devletin bir daha hayata dönme imkânı kalmadığını belirten Türkiye aleyhinde söylemleri *Söz* gazetesinde tepki toplamıştır. Müşfik Selami bu sözlerin doğru olması durumunda Devlet-i Aliye hakkında idam kararı verilmiş olduğunu kaleme almıştır. Wilson Prensiplerinin uygulanmasına işaret eden Müşfik Selami, Osmanlı Hükümeti yerine ikame edilecek bir idare tarzının zararlı olacağına dikkat çekmiştir.¹³⁸ Bir başyazı ile konuyu ele alan Ahmet Cevat da Avrupa'da Türkler için intikam türkülerinin söylendiğini, Çanakkale savunmasında kahramanlığından bahsettikleri bu mert milletin bugün artık bir daha dirilmemek üzere gömüleceğinin dile getirildiğini belirtmiştir. Ahmet Cevat, Hristiyanların Osmanlı'da refah içerisinde olduğuna, iktisaden, eğitim bakımından, dinen her bakımdan özgür olduklarına ve hiçbir külfetle uğraşmazsın Osmanlı'da yaşadıklarına dikkat çekmiştir. Tüm Osmanlıların hukukça diğer medeni milletlerden aşağı mertebede kalmaması gerektiğini belirtmiştir. Ahmet Cevat alınması gereken tedbirler konusunda ayandan, lekesiz isimlerden içerisinde belli miktarda gayrimüslimlerin de olduğu sulh meselesi ile uğraşmak üzere otuz kişilik bir istişare heyeti oluşturulması, başlıca nezaretlere içerisinde gayrimüslimlerin de olduğu müsteşarlar tayin edilmesi, altı vilayetin on sene müddetle idaresinin devlet hizmetine girecek tarafsız yabancı uzmanın yönetiminde olmak üzere bir teftiş heyetine verilmesi, jandarmanın düzen ve idaresinde on sene müddetle devlet hizmetine dahil olacak tarafsız yabancı uzman memur edilmesi gibi maddelere yer vermiştir.¹³⁹

İsmail Suphi *Order Public'* den alıntılıdığı 'Türklerin istiklaline hürmet edilmelidir' sözlerinden yola çıkarak savaşın şiddetini hiç kimsenin Türkler kadar hissetmediğini, bazı çevrelerin Türk milletini yer yüzünden bile kaldırmak istemelerine karşın medeni ülkelerde her milletin hakkının korunması adına söylemlerin olduğunu belirtmiştir. Yabancı basında yer alan Türklerin başka bir milletin egemenliğine verilmemesi yönündeki yazılara örnekler vermiştir. İsmail Suphi Türkiye'nin sulh masasından haysiyet ve şerefi ile yaşayabileceği tüm vasıflara sahip müstakil bir devlet olarak çıkarılmasını beklemektedir.¹⁴⁰

Söz, Anadolu'daki işgal hareketlerine karşı çıkarken bu topraklardaki Türk hakimiyetini savunmuş, müdafaayı hukuk cemiyetlerinden gelen bildirilere, haberlere sıklıkla yer vermiştir. Mütarekenin 7. maddesine dayanarak Adana'nın İngiltere'nin işgaline bırakılması yönündeki girişimlere karşı çıkmış,¹⁴¹ Adana'nın bir Türk yurdu olduğu konusunda Adana mebusu, belediye reisi, müftüsü başta olmak üzere pek çok isim tarafından imzalanan,¹⁴² Tarsuslular

¹³⁵ "Düvel-i Mü'telife Almanya'nın Hatasından Sakınmalıdır", *Söz*, 17 Teşrinisani 1334 [17 Kasım 1918] Nu: 5, s.1.

¹³⁶ Soysalloğlu İsmail Suphi, "Avrupa'nın ve Dünya'nın Sulh ve Selameti için", *Söz*, 12 Mart 1335 [12 Mart 1919], Nu: 116, s. 1.

¹³⁷ Herbert Henry Asquith (1852-1928), 1908-1916 yılları arasında başbakanlık yapmış İngiliz devlet adamı. Bkz. <https://www.britannica.com/biography/H-H-Asquith-1st-earl-of-Oxford-and-Asquith> (Erişim tarihi: 21.09.2022)

¹³⁸ Müşfik Selami, "Asquith'in Nutku", *Söz*, 20 Teşrinisani 1334 [20 Kasım 1918], Nu:8, s.2.

¹³⁹ Ahmet Cevat, "İhsah-ı Emniyet", "Asquith'in Son Nutku Münasebetiyle", *Söz*, 21 Teşrinisani 1334 [21 Kasım 1918], Nu: 9, s.1.

¹⁴⁰ Soysalloğlu İsmail Suphi, "Türklerin Hukukuna İhtiram" *Söz*, 4 Nisan 1335 [4 Nisan 1919], Nu: 139, s.1.

¹⁴¹ "Adana'nın Tahliyesi", *Söz*, 26 Teşrinisani 1334 [26 Kasım 1918], Nu: 14, s.1.

¹⁴² "Adana Türk'tür ve İslam'dır", *Söz*, 15 Kanunuevvel 1334 [15 Aralık 1918], Nu: 33, s.2.

tarafından bölgedeki bin senelik tarihi haklarına dayanarak kaleme alınan¹⁴³ mektuplara yer vermiştir. Yine Trabzon Âdem-i Merkezî Cemiyetinin bildirimlerine, cemiyet hakkında haberlere gazetede sıklıkla rastlandığı gibi bölge basınından da haberler aktarılmış,¹⁴⁴ Trabzon'un Türklüğü üzerinde durulmuştur.¹⁴⁵ Trakya'daki gelişmelere yer verilirken Trakya'nın her bakımdan Türklüğü ve Müslümanlığı vurgulanmış,¹⁴⁶ Trakya Paşaeli Müdafaa-yı Heyet-i Osmaniyesinin açıklamalarından hareketle nüfus, medeniyet-kültür, tarih bakımından bölgenin Türk yurdu olduğunun altı çizilmiş, bölgedeki Hristiyan Türklere dikkat çekilmiştir.¹⁴⁷ Van'dan, Urfa'dan,¹⁴⁸ Anadolu'nun pek çok köşesinden gelen mektuplara gazetede yer verilmiş, Yunanlılar ve Ermeniler karşısında Türklerin hukuku müdafaa edilmiştir. Söz gazetesi, nüfus cetvellerinin İstanbul, Edirne, Aydın, İzmir, Trabzon, Van, Karesi, Menteşe, Niğde, Kayseri, Erzurum vb. her vilayette, livada Türk nüfus yoğunluğunu ortaya koyduğunu belirtmiştir.¹⁴⁹ Venizelos'un isteklerine karşı çıkan Söz, "Türkiye Türk'tür", bilmezlikten gelmek "gündüz güneşi inkâr etmektir" demiştir.¹⁵⁰

17 Mart 1919 tarihinde Aydın Vilayeti ile Menteşe ve Karesi sancakları ahali temsilcilerinin önderliğinde toplanan Türk ve Müslüman hukukunu müdafaa için oluşturulan büyük kongrenin kararlarının yer aldığı, gazetenin de yazarları arasında bulunan "Kongre Katib-i Umumisi Cami" imzası ile çekilen telgraf Söz gazetesinde yayınlanmıştır. Söz, bu gelişmeler karşısında, hemen her tarafta Türk ve Müslümanlar tarafından millî hukukun müdafaa yolunda ortaya konulan irade karşısında memnuniyetini dile getirmiştir. Varlığını bilen milletlerin yaşamaya layık olduğunu belirtmiştir. Ülkenin birleşmesi durumunda hiçbir kuvvetin kendilerini ayıramayacağını belirten Söz, "Yaşasın garbi Anadolulular" diye seslenmiştir.¹⁵¹ Ertesi gün Söz gazetesi özel olarak Cami Bey'i ele almış ve Cami Bey'i pek çok kez okuyuculara takdim ettiklerini, son zamanlarda İzmir'de Osmanlı aleyhinde propagandaların çoğaldığını gören Cami Bey'in mücadele için İzmir'e gidip orada Müdafaa-yı Hukuk Cemiyetinin kâtip-i umumiliğini üstendiğini belirtmiştir. Millî hukuku müdafaa eden herkese teşekkür eden Söz, "Varlık var olduğunu ispat ve müdafaa edenlerin hakkıdır" demiş,¹⁵² İzmir ve Aydın'ı müdafaa edenlere minnet ve şükranlarını sunmuş, Cami Bey tarafından gazeteye gönderilen İzmir Müdafaa-yı Hukuk Cemiyetine ilişkin gelişmelere yer vermiştir.¹⁵³ Hatta Cami Bey'in İzmir'den gelmesi üzerine kendisi ile bir röportaj yapmıştır. Cami Bey Söz'e verdiği röportajında savaşın ertesinden beri içerideki siyasi mücadelelere karışmamak ilkesi ile hareket edip şimdiye kadar hiçbir fırkaya devam etmediğini belirtmiştir. Küçük Asya'nın batısının Mütarekenin ardından istilacı bir milletin ihtirasına maruz kaldığını, Batı Avrupa gazetelerinin Türk

¹⁴³ "Tarsusluların Feryadı", Söz, 14 Şubat 1335 [14 Şubat 1919], Nu: 93, s.1.

¹⁴⁴ "Ermeni Komitelerinin Mezalimi", Söz, 24 Şubat 1335 [24 Şubat 1919], Nu: 101, s. 1.

¹⁴⁵ "Trabzon ve Havalisi Hakkında Muhtıra", Söz, 26 Nisan 1335 [26 Nisan 1919], Nu: 151, s. 1.

¹⁴⁶ "Trakya İliklerine Kadar Türk, Müslümandır", Söz, 22 Mart 1335 [22 Mart 1919], Nu: 126, s. 1. "Trakya'da Rum Şekaveti Berdevam", Söz, 22 Mart 1335 [22 Mart 1919], Nu: 126, s.2.

¹⁴⁷ "Yunan Başvekili Venizelos Cenaplarına", "Cenub-i Trakya'da Hakk-ı Hakimiyyet Kimdedir?", Söz, 23 Nisan 1335 [23 Nisan 1919], Nu: 149, s.1; 24 Nisan 1335 [24 Nisan 1919], Nu: 150, s.1-2; 27 Nisan 1335 [27 Nisan 1919], Nu: 152, s. 1; 28 Nisan 1335 [28 Nisan 1919], Nu: 153, s. 1.

¹⁴⁸ "Vanlıların Hakkı", "Urfalıların Azim ve Kararı", Söz, 1 Nisan 1335 [1 Nisan 1919], Nu: 136, s.1.

¹⁴⁹ "Sulh Masasına Otururken Nüfusumuz", "Türk ve Müslim Nüfusu Her Yerde Ekseriyet-i Kat'iyi Haiz", Söz, 18 Kanunuevvel 1334 [18 Aralık 1918] Nu: 36, s. 2; "Aydın'da Nüfus", "Vilayet 1332 Nüfus İstatistikî" Söz, 10 Şubat 1335 [10 Şubat 1919], Nu: 89, s. 1; "Ekseriyet-i Kahire", Söz, 16 Mart 1335 [16 Mart 1919], Nu: 120, s. 1.

¹⁵⁰ "Ekseriyet-i Kahire", Söz, 16 Mart 1335 [16 Mart 1919], Nu: 120, s. 1.

¹⁵¹ "Garbi Anadolu Türklerinin Azim ve İradesi", Söz, 22 Mart 1335 [22 Mart 1919], Nu: 126, s. 1.

¹⁵² "İzmir'de Müdafaa-yı Hukuk-ı Osmani", Söz, 23 Mart 1335 [23 Mart 1919], Nu: 127, s.1.

¹⁵³ "İzmir Müdafaa-yı Hukuk-ı Osmaniye Cemiyeti", Söz, 7 Nisan 1335 [7 Nisan 1919], Nu: 142, s.1.

vatanını haksız olarak Yunanlılara ilhak gayretine çalıştıklarını belirten Cami Bey, kendisinin Batı Anadolu ahalisinin haklarını müdafaa ve İtilaf Devletlerine seslerini duyurma amacıyla oluşturulan bu harekete ne şekilde katıldığını anlatmıştır. Müdafaa-yı Hukuk-ı Osmani Cemiyetinin her türlü fırka cereyanları dışında kalan isimler tarafından oluşturulduğunu belirtmiş, çalışmalarından bahsetmiş, büyük kongrenin nasıl toplandığını anlatmıştır. Kongre ve cemiyete ilişkin İttihatçılık gibi basında çıkan eleştirilere yanıt verme fırsatı bulmuştur.¹⁵⁴

İsmail Suphi Mütareke ardından Anadolu'nun durumunu sıklıkla işleyen isimlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Anadolu'nun Türk yurdu olduğunu her fırsatta yineleyen İsmail Suphi, Aydın vilayetinde ve içerilerde Yunanlı-Rum eşkiyasının taarruzları ve propagandalarının son günlerde kanlı şekilde görülmeye başladığını vurgulamış, Helenizm hareketinin amacının Akdeniz'in, belki de dünyanın en mühim yerlerinden olan bir vilayetin, örf, nüfus, iktisat vb. bakımından Rum-Yunan olduğu konusunda dünyayı inandırmak ve burayı Yunanistan'a katmak olduğunu belirtmiştir. Burasının Türk-Osmanlılara ait olduğunu müdafaa etmek gerektiğini vurgulamıştır. İlaveten adalar meselesini ele alan İsmail Suphi bu adaların Anadolu'ya yakınlığı bakımından Anadolu'nun tamamlayıcısı olduğunu belirtmiş, Adalardan kayıklarla Anadolu'ya eşkiya ve korsan taşınmasının engellenmesine dikkat çekmiştir. Aydın'ın asla bir Makedonya olmayacağını, burasının her bakımdan Türk-Müslüman olduğunu kaleme almıştır.¹⁵⁵

Tevfik Paşa kabinesi tarafından Sulh Konferansında sunulmak üzere hazırlanan muhtırayı destekleyen İsmail Suphi, geç de olsa hukukun muhafazası adına harekete geçildiğini belirtmiştir. İsmail Suphi, asırlardır yerleştikleri, üzerlerinde kanlar döktükleri topraklarda tarihi bir millet olarak yaşamaya hakları olduğunu, bu toprakların tüm hudut ve hukukuyla Türklerin olduğunu vurgulamıştır. Bu durumun tüm kuvvetleri ile ispata mecbur olunduğunu, miskinlik etmeyeceklerini, yaşayacaklarını duyurmuştur. Hem yerli hem yabancı kaynaklardan toplanan bilgilerle kaleme alınan muhtıranın Anadolu vilayetlerinde, Trakya'da, Aydın'da Türk nüfus yoğunluğuna rakamsal olarak işaret ettiğini belirtmiştir.¹⁵⁶ Muhtıranın Doğu vilayetleri ve Ermeni meselesine ilişkin hükümlerinin de incelemesini yapmış, doğudaki altı vilayette, Trabzon ve Adana'da resmi ve yabancıların istatistiklerine göre Türk nüfus yoğunluğu olduğunu belirtmiştir. Muhtıranın öne sürdüğü çözümleri adilane bulmuş, Doğu vilayetlerinde ezici Türk yoğunluğuna karşı bir Ermeni hükümeti kurulmasını mantığa aykırı bulduğunu ifade etmiştir.¹⁵⁷ Ahmet Cevat ise muhtırayı, sadece din ve nüfus yoğunluğu esasına dayanması bakımından eksik bulmuştur. Milletlerin en büyük birleşme unsurlarından birinin de dil olduğunu ve Kafkasya, Elcezire, Makedonya'ya uzanan sahada ahalinin ya Türkçe ya da biri Türkçe olmak üzere iki lisan konuştuğunu belirtmiştir. Dil meselesinin diğer esaslarla birleşerek Türkiye'nin asıl hududunu çizdiğini, Mütarekeden beri başa gelen hükümetlerin bunu dile getirmediğini belirtmiştir.¹⁵⁸

¹⁵⁴ "Garbi Anadolu'da Hukukumuzu Müdafaa Meselesi", *Söz*, 21 Nisan 1335 [21 Nisan 1919], Nu: 147, s.2.

¹⁵⁵ Soysallıoğlu İsmail Suphi, "Aydın Vilayeti Makedonya Olamaz", "Aydın Sevahilindeki Eşkiya Taarruzları Münasebetiyle", *Söz*, 3 Mart 1335 [3 Mart 1919], Nu: 108, s. 1.

¹⁵⁶ Soysallıoğlu İsmail Suphi, "Hükümetin Muhtırası Münasebetiyle", "Mukaddes Hukukumuzun Müdafaa İçin 1", *Söz*, 4 Mart 1335 [4 Mart 1919], Nu: 109, s.1.

¹⁵⁷ Soysallıoğlu İsmail Suphi, "Hükümetin Muhtırası Münasebetiyle", "Mukaddes Hukukumuzun Müdafaa İçin 2", *Söz*, 8 Mart 1335 [8 Mart 1919], Nu: 112, s.1.

¹⁵⁸ Ahmet Cevat, "Milletler ve Kesafet-i Nüfus", *Söz*, 29 Mart 1335 [29 Mart 1919], Nu: 133, s.1.

Suni bir Trakya meselesi yaratıldığını belirten İsmail Suphi, Paris Barış Konferansında iki Rum'un Yunanistan'ın Trakya'da oynadıkları iktisadi rolün genişliğinden bahsettikleri muhtırayı hedef almış, Doğu ve Batı Trakya'nın öteden beri çalışkan ve üretici Türk-Müslüman nüfus yoğunluğuna sahip olduğunun altını çizmiştir. Sulh konferansının hakiki adalete dayanan bir barış istemesi durumunda ihtiraslı ve yayılmacı emellerin önüne geçmesini ve yalancı propagandalara yer vermemesini belirtmiştir.¹⁵⁹

Yunanlıların bir "ilhak nazariyesi", "Büyük Yunan İmparatorluğu" hülyası peşinde koştuklarını belirten Ahmet Cevat ise bu nazariyenin milliyet prensibine uymadığını vurgulamıştır. Tarihte bir Roma İmparatorluğunun mevcut olduğunu, Yunan medeniyetinin katkılarını takdir etmekle birlikte, tarihte bir Yunan imparatorluğunun malum olmadığını belirtmiştir. Söz'de ilmi ve tarihsel niteliğe sahip yazılar kaleme alan Ahmet Cevat, Yunanlıların emperyalist isteklerini tarihi bir hakka dayandıramayacaklarını, çünkü tarihin bir Yunan medeniyeti gördüğünü ancak bir devlete şahit olmadığını belirtmiştir. İlaveten Girit Müslümanı olması dolayısıyla Yunan idaresinin ne olduğunu iyi bildiğini ifade eden Ahmet Cevat, Yunanlıların sadece Türklere değil, Bulgar, Arnavut, Ulah, Ermeni gibi milletlere karşı sürme politikası izlediğini, tebaperestlik davasında bulunamayacaklarını belirtmiştir.¹⁶⁰

Gazetede yer alan tefrikalar içerisinde öne çıkanlardan biri Cami Bey tarafından kaleme alınan on sayı boyunca devam eden "Osmanlı Ülkesinde Hristiyan Türkler" dir.¹⁶¹ Tefrika, Osmanlı ülkesinde azınlıkların hak iddiasında bulunduğu, nüfus yoğunluğu meselesinin egemenlik hakkının kaynağı kabul edildiği bir dönemde, Hristiyan Türkler meselesini gündeme getirerek Anadolu'daki Türk hakimiyeti tezini güçlendirmesi bakımından önemlidir. Söz, Cami Bey'in birkaç senedir bulunduğu İzmir'de, "Hristiyan Türkler" hakkında Anadolu'da yaptığı araştırmalarını 1918 Temmuz'unda yani Wilson Prensipleri Osmanlı zümresince kabul edilmeden önce adeta "keramet" olarak neşrettiğini belirtmiştir. Söz, mevcut dönemde önemi daha da artan risalenin İzmir'de basıldığını; fakat dar bir çevre dışında yeterince yayılamadığını, bu önemli eseri hemen kimsenin okuyamadığını belirtmiş ve barış konferansında Osmanlı'nın müdafaasına hizmet eden bu eseri takdim etmiştir.¹⁶²

Cami Bey, yazı dizisinde, Osmanlı İmparatorluğunu oluşturan kavimler arasında Konya ve Kayseri Rumları adıyla tanınan Türkçe konuşan ve ibadet eden, bu açıdan Yunan dili ile konuşan Ortodoks cemaatlerden ayrılan Hristiyan topluluklardan bahsetmektedir. Bu cemaatlerin, Yunan dilini bilmediklerini, yalnız Ortodoks Hristiyan oldukları için Yunan neslinden sayılmalarının mümkün olmadığını vurgulamaktadır. Özellikle bu cemaate mensup ailelerin dil ve kültür bakımından Türk olduklarına işaret etmektedir. Bizans saltanatı zamanında yalnız Ortodoks Hristiyan olmanın Rum (Romalı) olmak için; Osmanlı saltanatı zamanından geçen asrın sonuna kadar ise Sünni Müslüman olmanın Osmanlı-Türk olmak için yeterli olduğu zamanlar artık geçmiştir. Cami Bey, milliyet meselesinin artık sadece siyasi değil aynı zamanda ilmi olduğunu belirtmektedir. Cami Bey, dil birliğini etkisizleştirmek isteyip bu toplu-

¹⁵⁹ Soysallıoğlu İsmail Suphi, "Edirne Vilayeti Trakya ve Yunanistan", Söz, 13 Mart 1335 [13 Mart 1919], Nu: 117, s. 1.

¹⁶⁰ Ahmet Cevat, "İlhak Nazariyesi İflassa Mahkûm", Söz, 22 Mart 1335 [22 Mart 1919], Nu: 126, s.1.

¹⁶¹ Bu eser günümüze kadar birkaç kez basılmıştır. Eser, öncelikle Birinci Dünya Savaşının son yılında İzmir'de risale halinde, ardından Söz gazetesinde yazı dizisi halinde karşımıza çıkar. 1922'de genişletilen eser, bu kez kitap olarak basılmıştır. Ardından yeni harflere çevrilerek 1932 ve 2007 yıllarında basılmıştır. Yunanistan'ın Anadolu'daki hak iddiası karşısında 1922 basımındaki önsöz sonraki basıma göre daha detaylıdır. Bkz. Cami, *Osmanlı Ülkesinde Hristiyan Türkler*, Yeni Osmanlı Matbaa ve Kütüphanesi, İstanbul 1338; Cami Baykurt, *Hristiyan Türkler*, Karma Kitaplar, İstanbul 2007.

¹⁶² "Gazetemizin Tefrikası", "Yarıncı Nüşhamızdan İtibaren Osmanlı Ülkesinde Hristiyan Türkler", Söz, 30 Teşrinisani 1334 [30 Kasım 1918], Nu: 18, s.1.

luğun Yunanlı olduklarını ve Türklerin baskısı altında millî dillerini unuttuklarını iddia edenlere karşı çıkmaktadır. Anadolu'ya Selçuklu ve Osmanlı Türkleri gelmeden önce bu cemaatin Bizanslı olduğunu; fakat Helen olmadığını, Türk kavimlerinin göç, akın ile Bizans'a gelip Ortodoks Hristiyanlık dinine girdiklerini vurgulamaktadır. Bu topluluğun atalarının Orta Asya'dan hangi yolları takip ederek Bizans'a gelmiş olduklarını ele almakta, Bizans ordusundaki ve sınırdaki mevkiilerde oturan Hristiyan Türk askerlerden bahsetmektedir. Bu cemaatlerin İncil'i Türkçeye tercüme ettiklerine, Grek alfabesinden alınıp tadil edilerek düzenlenen Karaman alfabesinde Türkçe ile uyuşmayan Yunan harflerini çıkarttıklarına dikkat çekmektedir. Osmanlı'nın dini esas alması nedeniyle İslam olmayanın Türk addedilmediğini belirten ve bu cemaatin XIX. yüzyılın son yarısında Helenizm'in tesirinde kalmalarının nedenlerini ortaya koyan Cami Bey, lisana bağlılığın halen sürdüğüne dikkat çekmektedir. Bu yazı dizisinin Cami Bey'in yakın ilişki içerisinde olduğu *Söz* gazetesinde yayınlanması önemlidir.

Gündem maddelerinden biri olan tehcir meselesinde ise *Söz* gazetesinde dönemin yönetimi sorumlu tutulurken,¹⁶³ Ermenilerin iç ve dış basın ile kamuoyundaki Türkiye aleyhine faaliyetleri eleştirilmiş, savaşın cezasının Türk milletine kesilmesine karşı çıkan yazılar yayınlanmıştır.¹⁶⁴ İsmail Suphi'nin 23 Ocak'taki "Ermeni-Türk Münasebatı", "Türkler Mesul ise Ermeniler Daha Mesuldür" başlıklı yazısı tamamen sansüre uğramıştır.¹⁶⁵ Ertesi gün aynı başlık ile yayınlanan yazıda İsmail Suphi, savaş yıllarında en çok zulüm gören, kan döken, açlık, hastalık ile boğuşan Türk milletinin sadece memleket unsurları arasında değil tüm dünyada en büyük mağdur olduğunu belirtmiştir. Ermeni tehirci meselesinin Türkler tarafından başlatılmadığına, işin yirmi-otuz sene evvelinin olduğuna, Kafkasya'dan ve Avrupa'dan esen ihtilal havası ile Osmanlı Hükümetine isyan ettiklerine işaret etmiştir. Ermenilerin, Dünya Savaşı başında doğu vilayetlerinde, sınırlarda ordunun hareketini ve milletin mevcudiyetini tehlikeye düşürdüklerini belirtmiştir. Bu nedenle "mesuliyet Ermenilerindir" demiştir. Aynı zamanda zalimlere gereken cezayı verelim, gelecek için birleşelim demeyi ihmal etmemiştir.¹⁶⁶

Aynı. Kazım imzalı baş yazıda da İttihat ve Terakki'nin memlekete verdiği zarardan sadece Hristiyan unsurun değil, daha ziyade Türklerin etkilendiği belirtilmiştir. Yazar, Mahmut Hayret Paşa başkanlığındaki mahkemedeki iddia ve şikayetlerin tamamen olmasa da kısmen abartıdan ibaret olduğunu, tüm Türklüğe leke sürüldüğünü belirtmiştir. Her gün Ermeniler tarafından çıkan gazetelerde Türklere iftiralar atıldığına dikkat çeken yazar Boğazlıyan Kaymakamı Kemal Bey'e ise temkinli yaklaşmıştır.¹⁶⁷

Asaf Muammer de Osmanlı Devleti'nin gayrimüslim vatandaşlara ne derece değer verdiğine ve Ermenilerin Osmanlı sistemindeki rollerinin büyüklüğüne işaret etmiştir. Ermenilerin uğradıkları zararın giderilmesi gerektiğine bununla birlikte Osmanlı'nın istiklalinin aleyhindeki faaliyetlere karşı duracaklarının Ermeni vatandaşlar tarafından anlaşılmasının gerekliliğine dikkat çekmiştir. Yine Ermenilerin "kavmiyetçilik" hareketine kapılıp devletin çözülmesine sebebiyet verdikleri fikrindedir. Osmanlı Devleti'nin ise istiklalini korumak isteyen bir

¹⁶³ Ahmet Cevat, "İhsah-ı Emniyet", "Asquith'in Son Nutku Münasebetiyle", *Söz*, 21 Teşrinisani 1334 [21 Kasım 1918], Nu: 9, s.1.

¹⁶⁴ Te, "Hukuk-ı Milliyemizin Müdafası Yolunda", "Malatyalıların Bir Muhtırası", *Söz*, 7 Mart 1335 [7 Mart 1919], Nu: 111, s.1.

¹⁶⁵ Soysallıoğlu İsmail Suphi, "Ermeni-Türk Münasebatı", "Türkler Mesul ise Ermeniler Daha Mesuldür", *Söz*, 23 Kanunusani 1335 [23 Ocak 1919], Nu: 72, s.1.

¹⁶⁶ Soysallıoğlu İsmail Suphi, "Türk- Ermeni Münasebatı", "Türkler Mesul ise Ermeniler Daha Mesuldür", *Söz*, 24 Kanunusani 1335 [24 Ocak 1919], Nu: 73, s.1.

¹⁶⁷ Aynı. Kazım, "Tehcir ve Taktik Mahakimesi Münasebetiyle", *Söz*, 15 Şubat 1335 [15 Şubat 1919], Nu: 94, s.1.

devlet gibi davrandığını belirtmiş, bu konuda Ermenileri sorumlu tutmuştur.¹⁶⁸ Asaf Muammer, hakaret dolu yayın yaptıklarını vurguladığı Ermeni ve Rum basınına, Osmanlı tabiiyetinde, Türk memleketinde olduklarını hatırlatmıştır.¹⁶⁹ Yazar, bugüne kadar hep Türkiye aleyhine koparılan gürültülerin duyulduğu, Hükümetin Türklerin karşı karşıya kaldığı zulmü anlatması gerektiği fikrindedir. Bulgaristan, Sırbistan ve Yunanistan'daki Türkleri işaret ederek eski hükümet tarafından yapılan anlaşmadan zarar gördüklerini, Avrupa'nın, Türkiye'deki gayrimüslim unsurları dinlediği halde Türklerin de durumunu dinlemesi gerektiğini belirtmiştir. Türklerin Bulgarlardan, Sırlardan, Yunanlılardan çektiğini Ermeniler ve Rumların Talat ve Enver hükümetinden çekmediğini vurgulamıştır.¹⁷⁰

Türkiye'nin emperyalist bir politika izleme niyetinde olmadığı yönünde yazılar da gazetede sıklıkla görülür. Bu yönde yazılar kaleme alan isimlerden biri olan İsmail Suphi, Türkiye'nin iktisadi, millî bütünlüğü temin olduğunda medeni bir millet gibi çalışmaya başlayacaklarını belirtmiştir.¹⁷¹ Ahmet Cevat da Osmanlı'nın yanlış bir şekilde dar bir nasyonalizm, şovenizme yöneldiğini belirtirken halen Turancı ülküde olanları eleştirmiş ve bunların ülkeyi felakete sürüklediğini vurgulamıştır. Panislamcılığın da artık gülünç bir hülya haline geldiğini ifade etmiş, medeni milletlere bu konuda teminat verilmesini belirtmiştir.¹⁷² Osmanlı'nın üç büyük unsuru ile uzlaşmak çaresinden bahseden Ahmet Cevat, şovenizme ileride eğilim gösteren olmayacağını yinelemiştir. Buna göre Ahmet Cevat bu üç unsurdan biri olan Arapların siyasi ve maddi olarak gelişmelerini, ileride Arabistan ile Türkiye'yi dost iki devlet olarak görmek istediğini belirtmiştir. Osmanlı'nın eski reayasından Birinci Dünya Savaşına kadar müstakil bir devlet kuramayan tek gayrimüslim unsurun Ermeniler olduğunu, Ermenilerin Osmanlı içerisinde sanattan ekonomiye ne denli etkili olduğunu, bundan otuz-kırk yıl evvel Ermenilerin bağımsızlıkları için ortaya atılacaklarının kimsenin aklına gelmediğini ifade etmiştir. Kafkasya coğrafyasında kurulan Ermenistan'a göre Türk topraklarının daha elverişli olduğuna, bu nedenle ülkede daimî bir Ermeni nüfus kalacağına dikkat çekmiştir. Ermenilerin küçük ve müstakil bir Ermenistanları olmakla birlikte asıl büyük vatanlarının daima Türkiye olacağını belirtmiştir. Yunanlıların da ilhak nazariyesini terk ettikleri durumda Türklerle barış içerisinde yaşayacağını vurgulamıştır.¹⁷³

Söz gazetesi Mütareke Döneminin ön plana çıkan meselelerinden birini oluşturan Amerikan mandasını savunan Wilson Prensipleri Cemiyetine daha başından itibaren karşı çıkmıştır.¹⁷⁴ İsmail Suphi Bey'in manda meselesinin aleyhindeki tavrı açıktır. Ahmet Emin Bey'in Matbuat Cemiyetinin, memleketin idare ve ıslahında Amerikalılardan yardım istenmesini uygun bulduğunu açıklamasını eleştirmiştir. Kendilerinin de Matbuat Cemiyetinde aza olduğunu belirten İsmail Suphi, bu kararı kimin verdiğini ve cemiyet dahilindeki heyetlerin bu yönde bir karar vermeye yetkileri olup olmadığını sormuştur. Azasından habersiz büyük laflar eden bir cemiyetin aleyhinde olduğunu belirtmiştir.¹⁷⁵ Bu dönem gazetelerde Wilson Prensipleri adı altında oluşturulan cemiyetin kurucularının "umum Türkçe gazetelerin erkanından" olduklarını yazmaları Söz'de tepki çekmiştir. Gazete, bunun doğru olmadığını belirtmiş, her defasında tekzip mi etmeleri gerektiğini sormuştur. Kendileri gibi yeni bazı gazetelerin

¹⁶⁸ Küçükali, *agt.*, s. 143-150.

¹⁶⁹ Asaf Muammer, "Matbuat, Hükümet, Kanun", *Söz*, 29 Kanunusani 1335 [29 Ocak 1919], Nu: 77, s.1.

¹⁷⁰ Asaf Muammer, "Sulha Giderken Türkün Hukuku", *Söz*, 25 Kanunuevvel 1334 [25 Aralık 1918], Nu: 43, s.1.

¹⁷¹ Soysallıoğlu İsmail Suphi, "Türk Münevverlerine Düşen Büyük Vaizfe 1", *Söz*, 17 Mart 1335 [17 Mart 1919], Nu: 121, s.1.

¹⁷² Ahmet Cevat, "Meşum Mefkure", *Söz*, 12 Şubat 1335 [12 Şubat 1919], Nu: 91, s.1.

¹⁷³ Ahmet Cevat, "Uzlaşmak Çaresi", *Söz*, 2 Nisan 1335 [2 Nisan 1919], Nu: 137, s.1.

¹⁷⁴ Koloğlu, *age.*, s. 87.

¹⁷⁵ Soysallıoğlu İsmail Suphi, "Matbuat Cemiyeti ve Matbuat Kongresi", *Söz*, 1 Kanunuevvel 1334 [1 Aralık 1918], Nu: 19, s. 1.

durumdan haberdar edilmediğini veya edilse bile fikirlerine aykırı olduğundan katılmadıklarını belirtmiştir.¹⁷⁶ Asaf Muammer de bu cemiyete destek oldukları yönündeki haberleri reddetmiş, cemiyetin hiçbir faaliyetine katılmadıklarını ifade etmiştir.¹⁷⁷ Yazar, cemiyetin kendi başına iş görmek hatasında bulunduğu fikrindedir. Cemiyetin aleyhinde bulunanların lehinde bulunanlardan çok olduğunu belirtmiştir. Bu gibi oluşumların beş-on kişi bir araya gelerek hükümet ve milleti hiçe sayar biçimde hareket etmesini küstahlık olarak yorumlamıştır.¹⁷⁸

Darülfünun Muallimlerinden Mehmet Emin ve Ahmet Cevat imzası ile gazetede yayınlanan yazı Wilson Prensipleri Cemiyetine önemli eleştiriler getirmiştir. Öncelikle burada cemiyetin kendisinden beklenen sonuçları veremeyecek nitelikte olduğu yer almıştır. Aceleci bulunan oluşum karşısında Ahmet Emin Bey'e sorular yöneltilmiş, yazarlar, geniş yetkilerin yabancı unsurda, sınırlı yetkilerin yerlilerde olduğu memleketlerde halkın kendi kendilerini idareye daha kolaylıkla alıştığı kanaatindedirse bu kanaate nasıl ulaştıklarını sormuşlardır. Yazarlar, geniş yetkilerin kendi uzmanlarında olması durumunda daha büyük menfaat elde edilmiş olacağı kanaatindedir. Yabancı uzmanlara ihtiyaç olduğunu kabul eden yazarlar bunların meclis tarafından onaylanarak gerekli görülen memlekette temin edilebileceği görüşündedirler. Fakat hakimiyetin devri manasına gelecek şekilde geniş yetkiler ile memleketin islah ve idaresini on beş-yirmi sene gibi uzun bir müddet için başkasına devretmenin millî hakimiyet kaidesine ters olduğuna inanmaktadırlar. Her milletin kendi geleceğine karar vermesini, Türklerin yoğunlukta olduğu yerlerde Türk hakimiyetinin tehdit edilmemesini kabul eden Wilson Prensipleri ile cemiyet arasında tezatlık olduğu görüşündedirler.¹⁷⁹

Sonuç

Mondros Mütarekesini takiben yayın hayatına başlayan ve barış konferansı süreci, toprak talepleri, işgaller, iç siyasetteki dalgalanmalar gibi buhranlı bir dönemde yaşamını sürdüren gazete, siyasi bir misyon üstlenmiş, geçirilmekte olan sıkıntının azaltılması ve ülkenin gerçek düşüncelerinin dünyaya duyurulması amacını taşımıştır. Kısa fakat düzenli sayılabilecek yayın hayatı boyunca etrafında topladığı kadrosu ile Prens Sabahattin'in çizgisinde, dünya görüşüne uygun bir yayın politikası takip etmiştir.

Söz, iç siyasette takip ettiği prensipler doğrultusunda iktidara gelen hükümetleri eleştirmekten çekinmemiş, muhalif bir gazete olmasına rağmen muhalefeti eleştirmesi de kimi zaman tepki toplamıştır. Gazetenin yazar kadrosu Selamet-i Amme Heyeti, Selamet-i Osmaniye Fırkası ve Sulh ve Selamet-i Osmaniye Fırkası ile yakın ilişki içerisinde olmuştur. Ayrıca, Sulh ve Selamet-i Osmaniye Fırkası'nın da yarı resmi yayın organı gibi hareket etmiştir. Söz konusu cemiyet ve fırkalara ilişkin haberler gazetede yayınlandığı gibi başyazılar dahil olmak üzere fırkayı tanıtan ve destekleyen yazılar gazetede sıklıkla yer almıştır. Bir haber ve yorum gazetesini olma özelliğinin yanı sıra, Söz'ün siyasi cemiyet ve partilerle ilişkisi bakımından propaganda amacı taşıdığı da söylenebilir. İttihat ve Terakki karşıtlığının hâkim olduğu gazete çevrelerinde, bu tecrübeden yola çıkarak Mütareke sonrası kurulacak düzen için çözüm önerileri sunulması gayesi ön planda olmuştur. Parti mensubu isimler partiden istifalarını Söz gazetesi ile duyurmuşlar; fakat yazılarını yayınlamaya devam etmişlerdir. İsmail Suphi'nin istifasından sonra ise gazete ancak birkaç sayı devam edebilmiş görünmektedir.

¹⁷⁶ "Wilson Prensipleri Cemiyeti ve Matbuat", *Söz*, 7 Kanunuevvel 1334 [7 Aralık 1918], Nu: 25, s. 1; Tunç, *agt.*, s.167.

¹⁷⁷ Küçükali, *agt.*, s. 141.

¹⁷⁸ Asaf Muammer, "Cemiyet-i Akvam ve Biz 2", *Söz*, 6 Kanunusani 1335 [6 Ocak 1919], Nu: 55, s.1.

¹⁷⁹ Mehmet Emin ve Ahmet Cevat, "Wilson Prensipleri Hakkında", *Söz*, 20 Kanunuevvel 1334 [20 Aralık 1918], Nu: 38, s.1.

Mondros Mütarekesini eleştiren, ileri görüşlülüğü ile İtilaf Devletlerinin izleyecekleri politikaların intikam zemini oluşturmaktan uzak olması gerektiğini belirten, İtilaf Devletlerini Wilson Prensiplerine uymaya davet eden, Anadolu'nun Türklüğünü vurgulayan, aynı zamanda yurdun her köşesinden müdafaa-yı hukuk cemiyetlerinin paylaştığı bilgilere de sıkça yer veren, millî hukuku savunanlara teşekkür ve takdirlerini sunan yazılar yayınlayan *Söz*'de, Osmanlı Devleti'nde gayrimüslim unsurların refah içerisinde olduğu vurgulanarak barış anlaşmasında Türklerin hukukunun istismar edilmemesi gerektiğini içeren yazılar kaleme alınmış, Ermeni ve Rum basınının sert tutumu eleştirilmiştir. *Söz* kadrosu genel olarak manda savunucusu Wilson Prensipleri Cemiyetine olumlu bakmamıştır. Yine Cami Bey'in "Hristiyan Türkler" tefrikasının barış konferansında Türk tezlerine hizmet eden bir vesika olarak değerlendirilip gazetede yayınlanması önemlidir.

Yetkin isimleri bünyesinde toplamış olan gazete siyasi partiler ile ilişkisi, yazar kadrosunun güncel siyaset içerisindeki etkinliği, kamuoyunda Türk tezlerini savunması konusundaki ısrarı ile döneminin önemli bir figürü olmuştur.

Hakem Değerlendirmesi/Peer-review	Dış bağımsız / Externally peer-reviewed.
Yazar Katkı Oranı/Author Contribution Rate	%100
Finansal Destek ve Teşekkür/Grant Support and Acknowledgement	Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir. / The author declared that this study has received no financial support.
Çıkar Çatışması/Conflict of Interest	Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir. / The author have no conflict of interest to declare.

KAYNAKLAR

A. Gazeteler

İkdam (1919)

Sabah (1918-1919)

Söz (1918-1919)

Takvim-i Vekayi (1919)

Tercüman-ı Hakikat (1919)

Yenigün (1919)

Zaman (1919)

B. Kitaplar, Makaleler ve Tezler

AKŞİN, Sina, *İstanbul Hükümetleri ve Millî Mücadele*, Cem Yayınevi, İstanbul 1976.

Asaf Muammer, *İstanbul Balık Kültürü*, haz. Ruhi Güler, Küre Yayınları, İstanbul 2015.

BAYKURT, Cami, *Hristiyan Türkler*, Karma Kitaplar, İstanbul 2007.

BAYRAKDAR, Bayram, "Toplum Tarihi Açısından Kütüphanelere Ulaşmamış Bir Kaynak: Mütarekede *Ses Gazetesi*", *Tarih ve Toplum*, C 16/ S. 93, (1991), s. 52.

Cami, *Osmanlı Ülkesinde Hristiyan Türkler*, Yeni Osmanlı Matbaa ve Kütüphanesi, İstanbul 1338.

ÇOKER, Fahri, *Türk Parlamento Tarihi Millî Mücadele ve T.B.M.M. I. Dönem 1919-1923*, C III, TBMM Yayınları No:6, Ankara 1995.

DUMAN, Hasan, *Osmanlı- Türk Süreli Yayınları ve Gazeteleri (1828-1928)*, C 2, Enformasyon ve Dokümantasyon Hizmetleri Vakfı, Ankara 2000.

ELMACI, Mehmet Emin, *Mustafa Kemal (Atatürk) ve Kamuoyunda Tanınması (1911-1918)*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2022.

ERTAN, Temuçin F., "Ahmet Cevat Emre ve Kemalizm'de Öncü Bir Dergi: *Muhit*", *Kebikeç*, S. 5, (1997), s.17-34.

GÖKBİLGİN, Tayyib, *Milli Mücadele Başlarken Mondros Mütarekesi'nden Büyük Millet Meclisi'nin Açılmasına*, Kronik Kitap, İstanbul 2020.

GÜNER, Zekai, *Milli Mücadele Başlarken Türk Kamuoyu (Basın, Siyasi Partiler, Cemiyetler)*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1999.

KOCABAŞOĞLU, Uygur ve AKAN, Aysun, *Mütareke ve Millî Mücadele Basını Direniş ile Teslimiyetin Sözcüleri ve "Mahşer" in 100 Atlısı*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2019.

KOLOĞLU, Orhan, *Aydınlarımızın Bunalım Yılı 1918 Zaferi Nihai'den Tam Teslimiyete*, Boyut Kitapları, İstanbul 2000.

KÜÇÜKALİ, Gökmen, *İttihat ve Terakki'ye Muhalefeti Yönüyle Âsaf Muammer*, Mardin Artuklu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mardin 2013.

Nevres Manavoğlu, *İctimaiyat Huzurunda Siyasi Fırkalarımız*, Türk Neşriyat Evi Matbaası, İstanbul 1335.

ÖZALP, Ömer Hakan, "Siyaset Dehlizlerinde Kaybolmuş Bir Asker; Manavoğlu Nevres Bey" *Müteferrika Kitabiyat Dergisi*, S. 18, (2000), s.55-86.

ÖZBEY, Mustafa, BAYKAL, Hülya, BAYKAL, Tan, *Basın Yönetiminde Sansür Mütareke Dönemi Basını*, Minel Yayın, Ankara 2016.

- ÖZEL, Sabahattin ve ÇAKAN HACİBRAHİMOĞLU, Işıl, *Osmanlı'dan Milli Mücadeleye Seçilmiş Mülakatlar*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2010.
- SARI, Muhammed, *Yakın Dönem Türk Siyasi Tarihi'nde Cami (Baykurt) Bey*, Çizgi Kitabevi, Konya 2015.
- TOPRAK, Zafer, *Türkiye'de Kadın Özgürlüğü ve Feminizm (1908-1935)*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2015.
- TOROS, Taha, *İlk Kadın Ressamlarımız*, Ak Yayınları Sanat Kitapları Serisi, İstanbul 1988.
- TÖKİN, Hüsrev, *Türk Tarihinde Siyasi Partiler ve Siyasi Düşüncenin Gelişmesi*, Elif Yayınları, İstanbul 1965.
- TUNA, Mahinur, *İlk Türk Kadın Ressam Mihri Rasim (Müşfik) Açıba*, Asyayın, İstanbul 2007.
- TUNAYA, Tarık Zafer, *Türkiye'de Siyasal Partiler Mütareke Dönemi*, C II, Hürriyet Vakfı Yayınları, İstanbul 1986.
- TUNÇ, Salih, *İşgal Döneminde İstanbul Basını (1918-1922)*, İstanbul Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 1999.
- VARLIK, Bülent, "Mütareke ve Millî Mücadele Basını", *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, C 5, İletişim Yayınları, İstanbul 1985, s.1200-1210.
- YILMAZ, Erdal, *Dört Devirde Bir Muhalif Abdülkadir Câmi Baykurt (1877-1949)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2018.

C. İnternet Kaynakları

- KAYMAZ, İhsan Şerif, "İsmail Suphi Soysallıoğlu (1884-1967)", *Atatürk Ansiklopedisi*, <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/ismail-suphi-soysallioglu-1884-1967/?pdf=3575>, (Erişim tarihi: 09.03.2022).
- YILMAZ, Erdal, "Câmi Bey (Baykurt) (1877-1949)", <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/cami-bey-baykurt-1877-1949/?pdf=3738> (Erişim tarihi: 12.03.2022).
- <https://www.britannica.com/biography/H-H-Asquith-1st-earl-of-Oxford-and-Asquith> (Erişim tarihi: 21.09.2022).

EKLER

EK-1 Söz gazetesi serlevhası ve künyesinin değişimine ait örnekler.

Söz, 14 Teşrinisani 1334 [14 Kasım 1918], Nu: 2.

Söz, 25 Teşrinisani 1918 [25 Kasım 1918], Nu: 13

Söz, 3 Nisan 1335 [3 Nisan 1919], Nu: 138.

EK-2: Söz gazetesinde tespit edilen imzalı yazılar ve yayınlandıkları sayı¹⁸⁰

Yazar	Sayı
Asaf Muammer	1, 2, 3, 4, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31,32, 33, 34, 35, 36, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 60, 61, 62, 63, 64, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 73, 75, 77, 78, 79, 80, 82, 83, 84, 88, 89, 90, 92, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 109, 110, 111, 112, 113, 118, 119, 120, 122, 123, 124, 125, 127, 128, 129, 131, 132, 134, 135, 136, 140, 142, 143, 144, 146, 149, 151, 153, 154.
İsmail Suphi Soysal-lioğlu	1, 8, 10, 15, 19, 20, 21, 22, 24, 27, 28, 37, 38, 39, 40, 48, 49, 51, 60, 65, 72, 73, 74, 76, 78, 87, 89, 96, 97, 103, 108, 109, 110, 112, 114, 115, 116, 117, 121, 135, 138, 139, 145, 151.
Aydın. Kazım	32, 33, 43, 47, 48, 51, 54, 63, 65, 66, 69, 70, 72, 74, 76,77, 78, 79, 82, 85, 87, 88, 90, 91, 94, 95.
Muhtıracı	63, 65, 66, 68, 69, 70, 71, 72, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 95.
Müşfik Selami	2, 3, 5, 6, 7, 8, 9, 12, 13, 15, 81, 87, 140, 142.
Nevres Manavoğlu	18, 106, 107, 128, 129, 132, 134, 136, 140, 144.
Dal. Dal. He.	89, 91, 94, 96, 98, 105, 109, 111, 112.
Elif. Mim.	2, 46, 47, 50, 66, 71, 141, 146.
Ahmet Cevat	9, 38, 83, 91, 126, 130, 133, 137.
Doktor Selahattin	29, 74, 80, 82, 86, 135.
Sin. Aydın.	44, 61,78, 136, 143.
Şevket Nezihi	27, 51, 88, 94, 116.
Cami	68, 126, 152.
Doktor Ali Kemal	60, 61, 62.
Haşim Nahid	59, 68, 93.
Hasan Fehmi	85, 86, 90.
Sin. Be.	140, 141, 142.
Ali Galip	115,133.
Süleyman Nüzhet	55, 60.
Elif. Vahid	103,113.
Nun.	147,153.
Nüzhet Sabit	3.

¹⁸⁰ Tefrikalar, telgraflar, tekzipler, muhabir ve okuyucu mektupları hariç tutulmuştur.

Mahmud Cemaleddin	18.
Ahmed Bedia	34.
Halid	45.
Mehmet Refik	64.
Necati	64.
Medenizade Fuad	67.
Mehmet Zeki	92.
Muhsin Naim	93.
Tevfik Nevzat	101.
Hasan	115.
Gaib	81.
Zavallı	144.
Ayın. Kaf.	102.
Kef. Re.	104.
Mim. Sin.	154.
Sat.	1.

EK-3: Söz gazetesinde yayınlanan tefrikaların yazarları ve yayımlandıkları sayı

Yazar	Başlık	Sayı
Cami Bey	“Osmanlı Ülkesinde Hristiyan Türkler”	35, 36, 39, 41, 42, 43, 44, 46, 48, 50.
Hüseyin Rahmi	“Hakka Sığındık”	55,56,57,58,60,61,62,63,65,66,67,68,69,70,72,73,75,76, 77, 78, 79,81,82,83, 85, 86, 87, 88, 3,90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110.
Asaf Muhammer	“Nasıl İdare Ediyorlardı?”	120,121,122,123,124,125,126,127,128,129, 131, 132.
Nakil: Ali Fahri, Edmondo de Amicis,	“İtalyan Edebiyatından” “Büyük Bir gün”	145, 146, 147, 148, 150, 151,152.